

Közjavak

A kormányzat kihívásai a mai piacgazdaságban

XI. évf.

1. szám

2025. január-március

Az MTA-DE Köszolgáltatási Kutatócsoport tudományos folyóirata

A SZÁM TARTALMA

Állam és szabályozás

Bak Márton Ferenc: A kényszerkötődés és az áttérési költségek jelenségének problémái a digitális piacokon

Borbély Eszter: Helyi adók körében bekövetkezett változások hatása a helyi önkormányzatok pénzügyi autonómiájára

Tóth Márton István: Társasházi Felújítási Alap: Kihívások a fenntarthatóság felé vezető úton

Kondor Marianna: A légiközlekedés üzleti modelljei és a fenntarthatóság kihívásai: Átalakulás a levegőben

Denich Rudolf Richárd: Sztrájktilalom a közszférában

Európai Unió és szakpolitikái

Boros Anna Eszter: Klímasemlegesség a háború árnyékában: Hogyan befolyásolja az orosz-ukrán háború az EU klímapolitikai céljait?

Balogh Zsuzsanna: Adatvédelem az Európai Unióban

Borbély Eszter - Tóth Márton István: Repülés új pályán: Az EU légi közlekedéspolitikájának zöld fordulata az EAER és a RefuelEU tükrében

IMPRESSZUM

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Bartha Ildikó

SZERKESZTI A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Bartha Ildikó (szerkesztő)

Bordás Péter (szerkesztő)

Lovas Dóra (szerkesztő)

Horváth M. Tamás (a Szerkesztőbizottság elnöke)

KIADJA:

DE Közzolgáltatási Kutatócsoport

Kiadásért felelős: Horváth M. Tamás, kutatócsoport-vezető

4028 Debrecen, Kassai út 26.

Levelezési cím: 4002 Debrecen, Pf. 400.

Tel/FAX: (52) 512-701/77119

E-mail: kozszolg.kut@law.unideb.hu

A folyóirat elektronikus oldala: kozjavakfolyoirat.hu

Blog oldal: kozjavak.hu

Megjelenik negyedévente

ISSN 2598-7190

© 2025 MTA-DE Közzolgáltatási Kutatócsoport.

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a szerzők írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható. Idézni, szöveges tartalmat átvenni csak a forrásra való hivatkozással szabad.

TARTALOMJEGYZÉK

ÁLLAM ÉS SZABÁLYOZÁS

<i>A kényszerkötődés és az áttérési költségek jelenségének problémái a digitális piacokon</i>	3
<i>Helyi adók körében bekövetkezett változások hatása a helyi önkormányzatok pénzügyi autonómiájára</i>	19
<i>Társasházi Felújítási Alap: Kihívások a fenntarthatóság felé vezető úton</i>	24
<i>A légiközlekedés üzleti modelljei és a fenntarthatóság kihívásai: Átalakulás a levegőben</i>	30
<i>Sztrájktilalom a közszférában</i>	35

EURÓPAI UNIÓ ÉS SZAKPOLITIKÁI

<i>Klimasemlegesség a háború árnyékában: Hogyan befolyásolja az orosz-ukrán háború az EU klímapolitikai céljait?</i>	43
<i>Adatvédelem az Európai Unióban</i>	53
<i>Repülés új pályán: Az EU légi közlekedéspolitikájának zöld fordulata az EAER és a RefuelEU tükrében</i>	61
<i>Szerzőink figyelmébe</i>	69

A KÉNYSZERKÖTŐDÉS ÉS AZ ÁTTÉRÉSI KÖLTSÉGEK JELENSÉGÉNEK PROBLÉMÁI A DIGITÁLIS PIACOKON*

Bak Márton Ferenc¹

A platformszabályozás mára jelentős méretű joganyagot foglal magában. Számos jogág reagált a platformok által támasztott kihívásokra, a felduzzadt joganyag pedig kezd egyféle dogmatikát, fogalomkészletet biztosítani, talán egy születőben lévő új jogág számára². A digitális gazdaság körüli jogi problémák megoldását azok páratlan sokszínűsége és ezáltal az interdiszciplináris problémamegközelítés igénye különösen nehéz feladattá teszi. A digitális piacokon észlelt problémák gyakran jogi szabályozás útján kezelhetők, azonban sok esetben kérdéses, hogy a jog feladata-e kezelni egy jelenséget. Fontos aspektus továbbá a piacsabályozási, versenyjogi beavatkozás indokoltsága, vagy ágazati beavatkozással szembeni opciója. Az Európai Unió fontos szabályozandó területként tekint a digitális gazdaságra. A 2020-as év végén napvilágot látott jogszabálycsomag³ kettős célt szolgált: a kérdéses piacok tisztességes működésének és támadhatóságának biztosítását, valamint a biztonságos, kiszámítható és megbízható online környezet megteremtésének elősegítését.⁴ Jelen tanulmány e szempontokat figyelembe véve járja körbe ezen aktuális témát.

1. Bevezetés

Az Európai Unió az elmúlt évtizedben elkötelezett harcot indított a közösség piacait jóformán letaroló amerikai illetőségű digitális óriáscégek piaci

* DOI 10.21867/KjK/2025.1.1.

¹Dr. Bak Márton Ferenc, doktorandusz, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

² Zódi Zsolt (2023): *Platformjog*. Nemzeti Közszoigálati Egyetem, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 9.

³ A hivatkozott jogszabálycsomagot az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet, azaz DSA), valamint az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály, azaz DMA) rendeletek képezik.

⁴ A DMA (7)-(8) preambulumbekzdései, valamint a DSA 1. cikk (1) bekezdése rögzíti a rendeletek célmeghatározását.

dominanciájának megtörése, és a piacok támadhatóvá tétele érdekében. Ennek jegyében született meg a P2B⁵ és a DMA rendelet.

A digitalizáció körüli jogi problémakört Zódi két csoportra osztja.

Az első a gazdasági területeket érintő problémák, melyek közül jelen tanulmány szempontjából kiemelendő a digitális gazdasági világ erős piaci koncentrációja. Ide sorolhatók általánosságban a versenyjogi, adójogi, munkajogi, fogyasztóvédelmi problémák. A második az alapjogokat érintő terület, melyre kiváló példa a szólásszabadság korlátozása körüli élénk vita.⁶ Az alapjogi kapcsolatban megfigyelhetők rendkívül aggasztó társadalmi „tünetek” is, nevezetesen a közbeszéd, valamint a politika drámai mértékű polarizációja, és a médiával szembeni jelentős bizalomvesztés.⁷

Sokat tárgyalt ebben a körben a modern információs technológia által lehetővé tett extrém mennyiségben való adatgyűjtés, feldolgozás és felhasználás okozta jogi elégtelenségek.⁸

Mindkét csoportnak megvannak a maga gazdasági, társadalmi területen jelentkező kétes hatásai, amik jelentős jogszociológiai színezetű kérdések eldöntésére kötelezik a jogalkotót.

A közelmúlt joggyakorlatból láthatjuk, hogy a Big Tech számos eszközzel védi piaci pozícióit. Árukapcsolás⁹, bevétel-megosztási-, antifragmentációs-, és mobilapplikáció-forgalmazási megállapodások hálózata¹⁰, önpreferencia¹¹ mind szerepel a Big Tech széles eszköztárában.

A tanulmány azon elsődleges kutatási témámhoz kíván egy új fejezetet nyitni, hogy mennyiben, és milyen eszközökkel lehetséges jogi beavatkozással csökkenteni a digitális piacokra jellemző erős piaci koncentrációt. Leegyszerűsítve, a vizsgálódás tárgya, hogy kiküszöbölhető-e a kényszerkötődés okozta jelentős piacra lépési akadály jogi eszközökkel. Jelen értekezés feltevése, hogy a schumpeteri monopolisztikus versenyelmélet nem érvényesül a digitális piacok tekintetében. Az elmélet egy innovációs dinamikát vesz alapul, miszerint az innovációs kényszer állandó, a monopol helyzet

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1150 rendelete (2019. június 20.) az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról.

⁶ Zódi (2023): *i.m.*, 12.

⁷ A témát kiválóan foglalja össze: Tucker, Joshua Aaron - Guess, Andrew - Barbera, Pablo - Vaccari, Cristian - Siegel, Alexandra - Siegel, Alexandra - Sanovich, Sergey - Stukal, Denis - Nyhan, Brendan (2018): *Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature*. SSRN, March 19, 2018. összefoglaló műve.

⁸ Thuraishingham, B. (2015): *Big Data Security and Privacy. Proceedings of the 5th ACM Conference on Data and Application Security and Privacy*. New York.

⁹ CASE AT.40099 Google Android-ügy.

¹⁰ 1:20-cv-03010-APM ügyszámon, valamint 20-cv-3715 (APM) ügyszámon nyilvántartott United States Of America et al., v. Google LLC egyesített ügy.

¹¹ CASE AT.39740 Google Search (Shopping)-ügy.

gyakorlatilag az innovációs tevékenység „jutalma”, a vállalkozások pedig váltják egymást eme pozícióban. Következésképpen a monopolhelyzet csak ideiglenes, és folyton váltakozik a piaci szereplők között, ugyanis az innovációs kényszer miatt egy jobb termék általi „kihívás” fogja érni a monopolhelyzetet éppen birtokló vállalatot a riválisok felől, és ez a helyzet egyféle innovációs kényszerrel szül a gazdaságban. Az elmélet digitális piacokon való érvényesülésének azonban látszólag ellentmond, hogy a monopolhelyzetben lévő vállalkozás jellemzően nem változik. A Big Tech egyes vállalatai lényegében évtizedek óta őrzik monopol pozícióikat az általuk uralt piacokon.

Hipotézisem szerint ez jelentős részben a kényszerkötődés miatt megkövült piaci struktúrának tudható be (a kényszerkötődést pont ez okból „megkövesedési” hatásoknak is nevezik). Úgy tűnik a Big Tech tagjainak piaci dominanciája inkább erősödik, annak ellenére, hogy a digitális piacok innovációs tevékenységének üteme rendkívül magas. Például a Google keresőmotorjának világpiaci részesedése 2010 és 2017 között 91%-ról csak 89%-ra csökkent. Az okostelefonok operációs rendszereinek piacán a Google Androidjának részesedése 2009 és 2016 között 78%-kal nőtt, míg az Apple iOS-e stabilan tartotta 18%-os részesedését. A Google Chrome böngésző piaci részesedése a 2012. júliusi 30%-ról 2017 februárjára 52%-ra nőtt. A közösségi hálózatok piacán a Facebook a 2008-as 7%-ról indulva 2020-ra 65%-os piaci részesedést ért el (hozzátéve, hogy már 2008 óta a legnagyobb részesedést birtokolja). A Youtube (amelyet 2006-ban vásárolt fel a Google) rendkívül domináns pozíciót birtokol videómegosztó platformok piacán. Az Amazon közönségelérése az elektronikus kiskereskedelmi szolgáltatások terén az Egyesült Államokban 2015-ben 70%-os volt.¹² Az app economy tekintetében, az Apple és a Google együttesen az alkalmazások világszintű vásárlásából származó bevételek 85%-át és az alkalmazások letöltéseinek 60%-át adták.¹³

Könnyen belátható, hogy a felhasználók nagy számú „leszakítása” nélkül nem lehetséges megtörni a digitális óriások dominanciáját. Itt leszakítás alatt természetesen nem hatalmas felhasználó csoportok szolgáltatásváltásának erőszakos kikényszerítését kell érteni. Az elérendő cél véleményem szerint a kényszerkötődés oldása, hogy a szolgáltatóváltás immateriális költségei ne akadályozzák a felhasználókat a platformok közötti szabad választásban. Jelen tanulmányban a jog gazdasági elemzésének módszerével kívánom megvizsgálni digitális piacok támadhatóságát jelentősen behatároló hálózati hatás és kényszerkötődés kiküszöbölésének lehetőségeit. Mint az a bevezetésben

¹³ Stéphane Ciriani - Marc Lebourges (2017): *The Market Dominance of US Digital Platforms: Antitrust Implications for the European Union*, 4. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/317272901_The_Market_Dominance_of_US_Digital_Platforms_Antitrust_Implications_for_the_European_Union (letöltés dátuma: 2024. december 11.)

említésre került, a kényszerkötődés jogi úton való oldását a jog gazdasági elemzésének módszerével kívánom elemezni. A módszer rövid ismertetésére a Jakab András és Sebők Miklós szerkesztette „Empirikus jogi kutatások” című mű remek meghatározását hívnám segítségül, miszerint: „(a módszer) általánosságban, a közgazdaságtan elméleti és módszertani apparátusának segítségével igyekszik magyarázatokat és előrejelzéseket adni egyrészt azzal kapcsolatban, hogy a jogi szabályok milyen hatással vannak gazdasági és társadalmi kimenetekre, másrészt arról, hogy különböző körülmények között a jog szabályai várhatóan hogyan keletkeznek és változnak, illetve hogy adott feltételek között várhatunk-e hatékony jogszabályokat. Harmadrészt a JGE egy normatív programot is megfogalmaz: értékeli a jogi szabályokat a társadalmi jólétre gyakorolt hatásuk szempontjából, vagy szerényebben: a közgazdaságtan modelljeivel és az ökonometria analitikus eszközeivel hozzájárul ahhoz, hogy láthassuk és értékelhessük, vajon egy adott jogi változás, adott (filozófiaiilag igazolt, politikailag kívánatos, törvényhozó által kitűzött stb.) célok szempontjából várhatóan kedvező hatást gyakorol-e vagy sem”.¹⁴

2. A kényszerkötődés jelensége

A kényszerkötődés jelensége, vagy „lock-in effect” a hálózati hatások, a platform- és alkalmazás ökoszisztémák és a digitális platformgazdaságra jellemző célzott tartalomszolgáltatás eredménye. Azt értjük alatta, hogy a felhasználó olyan nagymértékben kötődik az igénybe vett szolgáltatáshoz vagy termékhez, ami irreálisan magas áttérési költségeket eredményez.¹⁵ Ez egy jogi eszközökkel nehezen kezelhető problémáspirálhoz vezet: a vizsgált vállalatok rendkívüli mértékben dominálják piacaikat, a jogalkotói cél ezen piacok támadhatóvá tétele, azonban a kényszerkötődés jelensége miatt a felhasználók váltási hajlandósága alacsony, aminek betudhatóan megkövül a piaci struktúra, és potenciális versenytárs vállalatok nem lesznek képesek a szükséges kritikus felhasználó tömeget felhalmozni. A kényszerkötődés versenyjogi szempontból vizsgálva egy súlyos piacra lépési akadályt jelent, az áttérési költségek csökkentése következésképpen kívánatos az új belépők és a verseny intenzitásának növelése szempontjából.

A következőkben bemutatom a kényszerkötődés, vagy idegen szóval lock-in effect jelenség egyes építőelemit.

¹⁴ Jakab András – Sebők Miklós (2020): Empirikus jogi kutatások, Budapest, Osiris Kiadó 2020. 170-171.

¹⁵ Markus Eurich - Michael Burtscher (2014): *The Business-to-Consumer Lock in Effect*, University Of Cambridge.

Elérhető: <https://cambridgeservicealliance.eng.cam.ac.uk/system/files/documents/2014AugustPaperBusinessToConsumerLockinEffect.pdf> (letöltés dátuma: 2024. december 11.)

A digitális piacok egyik legfőbb jellegzetessége az úgynevezett közvetlen és közvetett hálózati hatás érvényesülése. A közvetlen hálózati hatás azt jelenti, hogy felhasználók számának növekedése miatt a platform egyre vonzóbbá válik majd az újabb és újabb felhasználók számára. Ezáltal egy öngerjesztő folyamat lép működésbe, ami exponenciálisan növeli a domináns vállalat elérését a piacon. A közvetett hálózati hatás pedig a másik oldal szereplőit veszi figyelembe, vagyis a felhasználók számának emelkedése vonzóbbá teszi a platformot a szolgáltatók hirdetői számára is.¹⁶ Az újonnan piacra lépő vállalatok, még ha alacsonyabb árat vagy nívósabb szolgáltatást is kínálnak, tömegesen kéne elvonniuk a felhasználókat a domináns vállalatától, mivel a platformok népszerűségét gyakorlatilag a felhasználók száma határozza meg.¹⁷

A Big Tech vállalkozások tekintetében a felhasználók kritikus tömege „hógolyó” effektust eredményezett, amely magas piaci koncentrációhoz és erősen domináns vállalatokhoz vezetett. Ez azonban egyben azt is jelenti, hogy a magas piaci koncentráció következtében a piacrajutás az új vállalkozások és szolgáltatások számára egyre nehezebb lesz, míg a platform tulajdonosainak a piaci ereje nő.¹⁸

A kapcsolatháló értéke öngerjesztő folyamatokat indít el, ami a nagy, sokszereplős hálózatok további növekedéséhez vezet. A vállalatok számára ez azt jelenti, hogy noha az egyes vevők megszerzési költsége magas, egy kritikus tömeg elérésén túl minden újabb vevő megszerzésével egyre növekvő eredmény érhető el, ami – a piacvezetőknek, illetve a monopolisztikus törekvéseknek kedvezve – koncentrációs folyamatokhoz vezethet az érintett iparágakban.¹⁹ Tény, hogy minél erősebb a pozitív hálózati hatás, annál kevesebb platform között oszlik el a felhasználói réteg. Hasonlóan, ha a fogyasztók szükségletei többnyire megegyezőek, akkor elegendő néhány platform azok kielégítésére.²⁰

A digitális piacokra jellemző, hogy áruk és szolgáltatások árukapcsolása útján egy meghatározott piacon domináns pozícióban lévő vállalkozás könnyen terjeszkedhet az uralt piaccal „szomszédos” piacok felé is.²¹ A különböző

¹⁶ Belényesi Pál (2015): A digitális piacok időszerű versenyjogi vonatkozásai, John Cabot University, Róma, 12. Elérhető: https://www.gvh.hu/data/cms1033315/12_Belenyesi_Pal_a_digitalis_piacok.pdf (letöltés dátuma: 2024. december 13.)

¹⁷ Priskin Boglárka - Hantosi István (2019): A versenyjog kihívásai a digitális gazdaságban – Az Európai Bizottság tanácsadó testületének jelentése és a Fuhrman-ríport tükrében. *Versenytükör*, XV.évf. /2. szám, 28.

¹⁸ Belényesi (2015): i.m., 12.

¹⁹ Nemeslaki András (2020): Platformgazdaságtan – kétoldalú piacok elmélete In: Sasvári, Péter (szerk.): *Informatikai rendszerek a közszolgáltatásban I.* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 178.

²⁰ Csontos Réka Sára - Szabó Zsolt Roland (2018) A versengés új szinterei: platformok stratégiai menedzsment-megközelítésből. *Vezetéstudomány*, 49 évf., (9) szám, 62.

²¹ Klasszikus példa a szoftveres árukapcsolás jelenségére Európai Bizottság Microsoft Corp. ellen 1993-ban indított, véglegesen 2007-ben lezárult (A COMP/C-3/37.792 Microsoft ügy) ügy.

alkalmazások és szoftverek összekapcsolásával a platformszolgáltatók mind több és több felhasználói igényt elégítenek ki.²²

A felhasználó által érzékelt hálózati hatások²³, a „status quo” torzítás (az a jelenség, hogy a fogyasztók elsősorban az előretelepített, alapértelmezett alkalmazások használatát részesítik előnyben)²⁴, valamint a zárt platform ökoszisztémák „bezárják” a fogyasztót egy adott szolgáltatásba, vagy szolgáltatáseggyüttesbe.

Mindez jóideje ismert jelenség, A kényszerkötődés oldása versenyszempontokat figyelembevéve mindenképpen üdvözlendő lenne, azonban számos elméleti és gyakorlati problémába ütközik.

A gyakorlati oldalon a lock-in effect jelentette piacra lépési akadály építőkockái az úgynevezett *áttérési költségek*.

Áttérési költségeknek nevezzük összefoglalóan azon költségeket, amelyek a fogyasztó/ felhasználó számára bizonyos addig igénybe vett termék, vagy szolgáltató váltása során merülnek fel, egy új termelő, vagy szolgáltató termékével, illetve szolgáltatásával elégíti ki.²⁵

Ezen költségek lehetnek materiális, objektív, azaz anyagi, pénzben kifejezhető költségek (például két internetszolgáltató árazása közötti deficit), vagy immateriális, azaz szubjektív költségek, amelyek nehezen beárazhatók, és jelentős bennük a pszichológiai tényező.

Vizsgálódásom tárgyát alapvetően az olyan nagy platformszolgáltatókhoz való kényszerkötődés „oldása” képezi, amik anyagi értelemben ingyenes szolgáltatást nyújtanak a felhasználóknak. Ennek megfelelően a kutatás az immateriális költségek elemzésére fókuszál. Mindezek mérése nem könnyű, hiszen nem számszerűsíthetjük a konkrét költségeket, így elsősorban pszichológiai feltevések mentén kell a felhasználók döntési hajlandóságát vizsgálnunk.

Összefoglalva arra szeretnék választ találni, hogy hogyan csökkenthetők a platformváltás okozta immateriális áttérési költségek jogi eszközökkel.

Az áttérési költségek elemzéséhez fontos kontextusba helyoznunk azokat a hálózati hatás és a kényszerkötődés mechanikájának feltárásával és felhasználókra gyakorolt hatásainak gyakorlati példákon keresztül történő vizsgálatával. A digitális piacok üzleti modelljei a kapcsolódási pontok hálózata

²² Christian Karbaum – Max Schulz (2018): Ecosystems: New challenges for competition law enforcement. European Commission. Elérhető: https://ec.europa.eu/competition/information/digitisation_2018/contributions/%20glade_michel_wirtz.pdf 2.

²³ A hálózat tagjai a tagok számosságával arányosan egyre értékesebbnek érzik a platformot.

²⁴ Bársony Eszter et. al. (2024): Nagykommentár a DMA rendelethez, Wolters Kluwer, 75.

²⁵ Lőrincz László - Nagy Péter (2009): Az áttérési költségek hatása a versenyre a távközlési piacokon, In: Valentiny, P. – Kiss F. L. (szerk.): *Verseny és szabályozás* 2008, Budapest, Magyarország: MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 171.

által alkotott közvetett vagy közvetlen hálózati hatások kihasználására épülnek²⁶. A hálózati hatás relevanciájának megértésében a közgazdaságtudomány elmélete nyújt segítséget. Ugyanis mint ismert, a hálózatos piacokon pozitív externália keletkezik, mivel a tagok hasznossága növekedik a hálózat méretével. Minél több a résztvevő, minél nagyobb a hálózat, annál nagyobb mértékben állnak rendelkezésre adatok, amik segítenek a kereslet-kínálat egymásra találásában²⁷.

Már említésre került, hogy számos digitális óriásvállalat szolgáltatásait a felhasználói oldalon anyagi szempontból ingyenesként írhatjuk le, a szolgáltatás valódi ára a legtöbb felhasználó esetében nem azonosítható. A verseny valójában a felhasználók interneten eltöltött idejéért és figyelméért zajlik. A felhasználók platformon végzett tevékenységéről, az ott történő interakciókról a szolgáltató adatokat gyűjt, amivel modellezni tudja a felhasználó digitális világon belüli fogyasztói preferenciáit. A végfelhasználókról szerzett értékes adatok birtokában megalkothatják azok úgymond digitális énjét, aminek köszönhetően személyre szabott tartalmakat és hirdetéseket kínálhatnak nekik, amelyek hatványozzák a felhasználó kötődését a platformhoz, azon keresztül pedig az azt biztosító szolgáltatóhoz. Minél több platformot integrál egy vállalkozás, annál pontosabb és összetettebb szolgáltatást tud kínálni a felhasználóknak (akik jellemzően a hirdetők, fogyasztók és a fogyasztókat megcélzó vállalkozások).²⁸

Jelentős kényszerkötődést erősítő eszköz a már sokat tárgyalt árukapcsolás gyakorlata is. Ha egy vállalkozás kifejleszt egy innovatív megoldást (terméket vagy szolgáltatást), és azt szabadalmi védelem eszközével „bezárja” a saját platformjára, azzal könnyen előállhat ez a helyzet. Ez különösen akkor járhat jelentős versenytorzító következményekkel, ha a vállalkozás erőfölényes helyzetben van az adott piacon. A platform ökoszisztémákat működtető digitális vállalkozások ezzel a módszerrel új piacokra is kiterjeszthetik dominanciájukat.

A jelenséget két olyan jogeseten keresztül világítom meg, melyek tapasztalatai jelentősen hozzájárultak a DMA rendelet megalkotásához.

A fentebb hivatkozott ügyben²⁹ a Microsoft árukapcsolása (a médialejátszó szoftver automatikus integrálása az operációs rendszerbe egyúttal a tökéletes integrálhatóságot biztosító inputok megtagadása szoftverfejlesztők számára) jelentősen megnövelte a felhasználók áttérési költségeit egy alternatív médialejátszó szoftver választása esetén. Hiszen ez óhatatlanul operációs rendszer változtatással is járt volna, amely mind a materiális (az új operációs szoftver ára, az esetlegesen addig megkötött licenc szerződések felbontásának

²⁶ Belényesi (2015): *i.m.*, 10.

²⁷ Csontos–Szabó (2018) *i.m.*, 3.

²⁸ Belényesi (2015): *i.m.*, 22.

²⁹ A COMP/C-3/37.792

vesztesége), mind az immateriális (a bizonytalansági, keresési, installálási, tanulási, pszichológiai) átváltási költségek terén jelentős terhet hárított a fogyasztóra. Ezzel mind a gazdasági hatékonyság és innováció központúság, mind fogyasztói jólét versenyjog doktrínája szerinti megközelítésből erősen káros hatásokat váltott ki a piacon. A gazdasági hatékonyság és innováció központú megközelítés szerint könnyen belátható, hogy az operációs rendszerek piacán elsőpró dominanciával bíró³⁰ Windows-hoz kizárólagosan illeszthető árukapcsolt médialejátszó szoftver pusztá létezése kiiktatta volna a versenyt (és ezáltal az innovációt) a médialejátszó szoftverek piacán. A fogyasztóvédelmi szempontú megközelítés szerint a fogyasztó akkor sem válthatott volna másik médialejátszó szoftverre Windows rendszerrel operáló személyi számítógépén, ha nincs megelégedve annak működésével. A felhasználó előtti választási lehetőségeinek elvételével nagymértékben csökken a fogyasztói jólét.

Az eset remekül rávilágít a versenyjog és a szellemi tulajdonvédelem közötti kollízióra. A Microsoft védekezése szerint a licenc és a know-how átadását jelentené a versenytársak számára, amelynek megtartásához a Microsoft jogos gazdasági érdeke fűződik, ez a szellemi tulajdon védelem szempontjából úgy vélem tökéletesen indokolható. Versenyjogi és versenypolitikai szempontból azonban ez a helyzet oda vezetne, hogy jelentősen csökken a verseny, az innováció, és a fogyasztók választási szabadsága egy dinamikusan fejlődő innovációvezérelt piacon. Mivel a domináns vállalat megtagadja az új belépő számára nélkülözhetetlen inputot, így a szolgáltatás folyamatosságának a megszakadása tovább növeli a fogyasztók által érzékelt váltási költséget.

A másik, a szoftveres árukapcsolás területén „állatorvosi lónak” számító ügy a Bizottság Google ellen indult nagyszabású antitröszt eljárásainak egyike, a Google Android-ügy.³¹ A Bizottsági vizsgálat fényt megállapította, hogy a Google összekapcsolta a Google Search alkalmazást a Play Store-ral és a Google Chrome-mal (amelyek mind különálló termékeknek minősülnek), ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy amennyiben nem kerülnek telepítésre az Android mobil operációs rendszerrel vezérelt mobil eszközökre a fentebb megemlített Google alkalmazások, úgy a felhasználó nem lesz jogosult a Play Store (áruház), a Google általános alkalmazás-letöltő központjának használatára. Ezek az intézkedések a Bizottság álláspontja szerint korlátozzák a versenyt, ugyanis az összekapcsolás jelentős versenyelőnnyel ruházza fel a Google-t, amelyet a vetélytárs keresőszolgáltatók és nem operációs rendszer specifikus mobilböngészők nem képesek ellensúlyozni, az összekapcsolás továbbá akadályozza az innovációt és a fogyasztók károsítása mellett fenntartja és megerősíti a Google erőfölényét az érintett piacokon. A Google ezen túl nem

³⁰ Commission decision of COMP/C-3/37.792 Microsoft – (15)

³¹ CASE AT.40099

tudott semmilyen objektív, elfogadható okkal előhozakodni, amely igazolná a Google Search, a Google Chrome és a Play Store összekapcsolását.³²

Az eset a szoftveres árukapcsolás klasszikus példája, amely megvilágítja a vizsgált vállalkozások azon gyakorlatát, hogy egy, a platform megfelelő kihasználásához kulcsfontosságú termék vagy funkció használatát egy opcionálisan helyettesíthető kiegészítő termékhez vagy szolgáltatáshoz kötik. Ezzel a módszerrel az erőfölényes helyzetben lévő vállalkozás egy adott termék vagy szolgáltatás tekintetében jelentősen növeli az arról való áttérés költségeit azzal, hogy egy, az eszköz, vagy a platform ökoszisztéma kielégítő használatához elengedhetetlen másik termék vagy szolgáltatás igénybevételéhez köti.

Az ismertetett ügyek rendkívül értékes tapasztalatokkal szolgáltak a Bizottság számára a digitális piacokat és szolgáltatásokat szabályozni hivatott jogszabálysomag piacsabályozási elemének, a Digital Markets Act-nek a megformálásában.

Az említett jogforrások rendeleti jellege (mely a tagállamokban közvetlen hatállyal érvényesül) határozott egységesítő szándékot feltételez, de megjegyzendő, hogy a DMA a tagállami-, és uniós versenyszabályok mellett, nem helyett alkalmazandó.³³

3. Áttérési költségek a digitális gazdaságban

Mint arról már az előzőekben szó esett, áttérési költségeknek nevezzük mindazokat a költségeket, amelyek a fogyasztó/ felhasználó számára bizonyos addig igénybe vett termék, vagy szolgáltató váltása során merülnek fel, amennyiben igényeit egy új termelő, vagy szolgáltató termékével, illetve szolgáltatásával elégíti ki.³⁴

A váltási költségek piaci hatása szempontjából elsősorban az a döntő, hogy a fogyasztó milyen nehéznek érzékeli a váltást a döntés előtt, nem pedig az, hogy objektíve milyen nehéz volt, illetve, hogy vélekedik erről utólag.³⁵ Ha a fogyasztók egy váltásról, amely objektíve nem jár magas váltási költséggel, azt feltételezik, hogy az ahhoz kapcsolódó áttérési költségek nagyon magasak,

³² A Bizottság határozatának összefoglalója (2018. július 18.) az Európai Unió működéséről szóló szerződés 102. cikke és az EGT-megállapodás 54. cikke szerinti eljárással kapcsolatban (5) - Az Európai Unió Hivatalos Lapja— C402/19 elérhető: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XC1128\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XC1128(02)) (letöltés dátuma: 2024. december 20.)

³³ Tóth András (2024): A DMA és a versenyjog viszonya. In: Koltay András – Szikora Tamás – Lapsánszky András (szerk.): *A vadnyugat vége? Tanulmányok az Európai Unió platformszabályozásáról*. Budapest, Magyarország, ORAC Kiadó, 340.

³⁴ Lőrincz - Péter (2009) i.m. 171.

³⁵ Bak Márton Ferenc – Bordás Péter (2024): Reguláció - dereguláció: kihívások és a digitális piacok szabályozásában, In: Glavanits Judit – Szabó Tamás (szerk.): *Kiszolgáltatók csoportok a digitális világban - A digitalizáció jogalkotói és jogalkalmazói kihívásai*, Universitas, Győr, 14.

akkor ennek ugyanolyan piaci hatása van, mintha azok objektíve magasak lennének (és reálisan értékelnék). Az áttérési költségek szubjektív jellegéből is fakad, hogy ezek a költségek az időben változhatnak, még akkor is, ha a szolgáltatók szerződéses feltételei, szerződéskötési gyakorlata, vagy egyéb külső tényező nem változik, de egyre több fogyasztó szerez tapasztalatokat a szolgáltató váltással kapcsolatban.

Az áttérési költségeket több módon csoportosíthatjuk. Jelen kutatáshoz a materiális és immateriális ismérvek alapján történő csoportosítást vettem alapul. Mivel a vizsgált vállalatok szolgáltatásainak lényegében nincs, vagy csak nagyon korlátozott mértékben áll rendelkezésre alternatívája, továbbá szolgáltatásai anyagi értelemben túlnyomórészt ingyenesek, így elsősorban az immateriális költségek számbavételére, és felbecsülésére tettem a hangsúlyt.

A vizsgált költségek mérésére az úgynevezett közvetlen módszerek a legalkalmasabbak. Azokat nevezzük Közvetlen módszereknek, melyek a fogyasztók egyéni viselkedése alapján mérik, vagy becsülik meg a váltási költségeket.³⁶ Ezeknek tehát abban az esetben van kiemelkedő szerepe, ha nincs meg az ár hatásának együtthatója a korábban említett okok valamelyike miatt, azaz nem tudjuk pénzben megadni a váltási költségek értékét, csak egyfajta valószínűséget kapunk, hogy milyen gyakran váltanak, vagy milyen feltételek fennállása esetén váltanának a fogyasztók szolgáltatást.

A szolgáltatások relatív ingyenessége okán elsősorban az nem anyagi költségek hatása jelentős: a pszichológiai, keresési, és bizonytalansági költségeké.

Pszichológiai költségek alatt azokat a költségeket értjük, amelyeket az generál, hogy a fogyasztó nagymértékben ragaszkodik az általa addig igénybe vett termékhez vagy szolgáltatáshoz, amelynek leváltása a szolgáltatás lényeges értékcsökkenésével járna. Sajnos könnyű belátni, hogy például egy közösségi médiaplatform esetében egy hatalmas felhasználói közösséggel bíró platformról nem érdemes egy olyanra váltani, amelynek felhasználói tábor a töredéke a korábban igénybe vett szolgáltatóéval. A perszonalizáció útján a platform képes egyre specifikusabb személyre szabott szolgáltatásokat nyújtani és hirdetéseket megjeleníteni,³⁷ ennek következtében pedig irreálisan magasra emelkednek az átváltási költségek.

A bizonytalansági költség különösen jelentős és nagymértékben hatással van az előzőekben bemutatott pszichológiai költségre, ha úgy tetszik annak egy alkotóeleme. A fogyasztó ugyanis nem lehet biztos abban, hogy az addig igénybe vett szolgáltatás vagy termék jobban kielégíti igényeit, azaz, hogy

³⁶ Lőrincz - Péter (2009): *i.m.* 188. old.

³⁷ Maka Zsófia (2022): A versenyjog és a tech-óriások küzdelme a digitális platformgazdaságban – A digitális piacokról szóló rendelettervezet (MA) törekvései és fejleményei, *Fontes Iuris*, 2022. évf. 1. szám, 39.

érdemes egy másikra váltani. A fogyasztói tudatosság pedig értelemszerűen nem értelmezhető ezen a síkon, hiszen naivitás lenne azt gondolni, hogy az egyszerű felhasználó lelki szemei előtt az Európai Unió digitális versenyképességének javítása, ebből kiindulva pedig az amerikai digitális óriások piaci monopolhelyzetének megtörése lebeg.

A vizsgált domináns vállalatok piaci beágyazottsága rendkívül magas, kimondhatatlanul széles körben ismert szolgáltatásokat és termékeket kapcsolnak össze gyakran velük (Facebook-közösségi háló, Google-keresőmotor, Apple-személyi számítógépek és okostelefonok, és az azokhoz tartozó szoftverek). Ennek fényében a pszichológiai és bizonytalansági költség igen jelentős méreteket ölthet. Végső soron ez a két költségtypus az, aminek magas értéke véleményem szerint komoly aggályokat vet fel a digitális monopóliumok dominanciájának megtörésére nézve. Ezek ugyanis szinte kizárólag a fogyasztók mind egyéni, mind kollektív döntésének függvényei. A bizonytalansági költség talán csökkenthető jogi úton, például olyan szabályozói nyilatkozatokkal, minőségbiztosítási, termékszavatossági eszközökkel, amelyekkel az újonnan belépők által nyújtott szolgáltatások minőségének elismerését elősegítik. Ezen eszközök hatékonysága azonban tapasztalatok híján mindenesetre megkérdőjelezhető.

A keresési költség azt a költséget jelöli, amelyet a felhasználó azzal fizet, hogy a korábban igénybe vett szolgáltatás vagy termék alternatívájának keresésével és kiválasztásával fizet meg.³⁸ Ezzel ugyan nagymértékben csökkenthető a pszichológiai költség és a bizonytalanság, azonban adott esetben jelentős időbefektetéssel jár, a kimenetel pedig bizonytalan, hiszen könnyen vezethet arra az eredményre, hogy a fogyasztó végül marad a korábbi szolgáltatónál. A domináns platformok területet biztosítanak olyan csoportok egymásra találásához, amelyek másképpen csak magas keresési költségek mellett léphetnének interakcióba egymással. Akárcsak a korábban bemutatott típusoknál, a keresési költségnél is nagyon hangsúlyos a szubjektív jelleg, igen nehezen mérhető, jogi eszközökkel pedig jóformán kezelhetetlen.

A tanulási költségek az összetettebb termékek és szolgáltatások váltása esetén kaphatnak szerepet, illetve lehetnek súlyosak, amennyiben a váltást követően az új termék vagy szolgáltatás használata nem egyértelmű a fogyasztó számára, és annak helyes, minden funkciót magába foglaló elsajátításához jelentősebb erőfeszítést és időbefektetést feltételez részéről.³⁹ Ez a költségtypus a digitális piacokon nyújtott termékek és szolgáltatások jellegére tekintettel jelentős mértéket ölthet, főleg olyan szélsőséges esetekben, amikor egész platform ökoszisztémákról váltóan egy másikra.

³⁸ Somosi Ágnes (2017): A szolgáltatáskivezetés hatása az ügyfelekre a telekommunikációs szektorban, Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástani Doktori Iskola, Doktori disszertáció, 43.

³⁹Lörincz - Péter (2009): *i.m.* 172. old.

A tanulási költségek csökkentésére rendkívül korlátozottan állnak rendelkezésre jogi eszközök, ezt elsősorban a versenyző vállalkozásnak van lehetősége a lehető legkisebb mértékűre redukálni. Ennek egy lehetséges útja a domináns vállalathoz hasonló működési/ használati elven alapuló terméket vagy szolgáltatást piacra dobása. Mivel az áttérési költségek véleményem szerint korrelálnak egymással, ezzel csökkenthető lenne egyúttal mind a pszichológiai, mind a keresési költség mértéke is.

A jogi szabályozás ezen a területen meglátásom szerint inkább a szellemi tulajdonvédelem területén játszik nagy szerepet, hiszen a domináns vállalatok termékeinek és szolgáltatásainak szolgai másolása, vagy jogvédett technikai megoldásainak használata értelemszerűen IP jogvitákhoz fog vezetni.

Az installációs költségek a tanulási költségekhez hasonlóak abban, hogy a komplexebb szolgáltatások esetén lehetnek jelentősek, valamint abban is, hogy jogi eszközökkel közvetlenül nehezen csökkenthetők. Jelen tanulmány szempontjából számos példa hozható: gyakorlatilag minden szoftver váltás esetén felmerül, nem is beszélve az összetettebb digitális termékekről, platformokról, vagy a legszélsőségesebb az egész platform ökoszisztémáról történő áttérés esetében. Véleményem szerint jogi beavatkozásnak akkor lehet helye ezen amennyiben a támadhatóvá tenni kívánt piacot uraló óriásvállalat megtagad olyan létfontosságú inputokat,⁴⁰ amelyek lehetővé teszik, hogy az adott informatikai ökoszisztémába egyáltalán installálható legyen egy szoftver (lásd a korábban hivatkozott Microsoft vs. Bizottság ügyet).

A kompatibilitási költségek tipikusan bizonyos termékek esetén jelentkeznek, ahol egy tartós fogyasztási cikk megvételét követően ehhez a termékhez kompatibilis vásárlások történnek. Ez utóbbiak lehetnek szoftverek, de tipikusan alkatrészek vagy kiegészítő termékek. Erre kiváló példa az Apple termékcsalád. Ezen a területen hatékony lehet a jogi beavatkozás, amelyet egy frissnek mondható Európai Unió szabályozás is megmutat. A Parlament és a tagállamok megegyeztek, hogy a C típusú USB legyen a közös töltési szabvány a kis elektronikai eszközök esetében 2024 őszéig.⁴¹ A rádióberendezésekről szóló módosított irányelvről szóló ideiglenes megállapodás egységes töltési megoldást hoz létre egyes elektronikus eszközök számára. A hardveres kompatibilitás területén tehát erős szerepe lehet kógens Európai Unió intézkedéseknek, és üdvözlendőnek tartom az erre irányuló kiemelt jogalkotási szándékot.

⁴⁰ OECD (2021): "Abuse of dominance in Digital Markets", OECD Roundtables on Competition Policy Papers, No. 256, OECD Publishing, Paris, 25. old., elérhető: <https://doi.org/10.1787/4c36b455-en> (letöltés ideje: 2024. december 20.)

⁴¹ <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/press-room/20220603IPR32196/deal-on-common-charger-reducing-hassle-for-consumers-and-curbing-e-waste> (letöltés ideje: 2024. december 20.)

Az átváltási költségek csökkentése és ezáltal a kényszerkötődés fellazítása véleményem szerint alulértékelt tényező a digitális monopóliumok dominanciájának enyhítése vagy megtörése szempontjából. Amennyiben az új szabályozás alapján nem sikerül egy kritikus felhasználótömeget elvonni az uralkodó platformszolgáltatóktól, hiába lesznek a kínált szolgáltatás tekintetében versenytársnak - például riválisnak tekinthető európai vállalkozások -, nem tudják majd növelni piaci részesedésüket.

A hálózati hatás egy tyúk-tojás problémát eredményez. Amíg nincs elegendő felhasználója a platformnak, addig a gyártók vagy tartalom-előállítók sem motiváltak a platformhoz való csatlakozásban. Viszont tartalom nélkül a fogyasztók se választják az adott platform szolgáltatását.⁴²

Álláspontom szerint a váltási költségek csökkentése a széles körű interoperabilitás megteremtését ösztönző szabályozás tűnik jogi eszközökkel leginkább megvalósíthatónak.

Amennyiben a hasonló szolgáltatásokat kínáló platformok között megvalósulna az átjárhatóság, tényleges verseny alakulhatna ki közöttük, és a közvetlen hálózati hatás okozta platformkötődés lényegesen oldódhatna.

A Digital Markets Act rendelet megalkotása során jelentős célként jelent meg az interoperabilitás megteremtése, a kényszerkötődés oldását eredményező szabályok lefektetése. A rendelet értelmében a kapuőrnek lehetővé kell tennie a szolgáltatók és hardverszolgáltatók számára az interoperabilitási célú hozzáférést a kliens szoftverekhez és az operációs rendszerhez. Ezen kívül engedélyeznie kell a harmadik féltől származó alkalmazások és alkalmazásruházak telepítését és használatát, feltéve, hogy ezek nem veszélyeztetik az operációs rendszer vagy a kliens szoftver integritását (DMA II. fejezet, 6. cikk (7)). Az interoperabilitás szempontjából fontos, hogy a végfelhasználók adatai mostantól hordozhatók lesznek az alkalmazások között. A kapuőrnek meg kell akadályoznia az önpreferenciás rangsorolás problémáját azáltal, hogy nem részesítheti kedvezőbb elbánásban saját szolgáltatásait a rangsorolás során, és biztosítania kell a hozzáférést az online keresőprogramjával végzett keresések során keletkező kattintási és rangsorolási adatokhoz is (DMA II. fejezet, 6. cikk (5), (11)). Végül, fontos megemlíteni az azonnali üzenetküldő alkalmazások alapfunkcióinak interoperabilitásának megteremtésére vonatkozó kötelezettséget. A rendelet 7. cikkét a számfüggetlen személyek közötti hírközlési szolgáltatások átjárhatóságának szenteli. A minősítés után a szolgáltatóknak szöveges üzenetek, multimédia tartalmak és

⁴² Csontos – Szabó (2018): *i.m.* 61.

csatolt fájlok terén, majd egyre szélesebb funkciók összehangolására is kötelezettek lesznek.⁴³

Az Európai Unió a DMA rendelet formájában megtette az első lépést a platform ökoszisztémák közötti átjárhatóság megteremtéséhez, azonban a kényszerkötődés jelenségének érdemi kezelésére mindenképpen ambíciózusabb, a szolgáltatások és alkalmazások szélesebb körét érintő szabályanyag megalkotására van szükség.

Források jegyzéke:

- Bak Márton Ferenc – Bordás Péter (2024): Reguláció - dereguláció: kihívások és a digitális piacok szabályozásában, In: Glavanits Judit – Szabó Tamás (szerk.): *Kiszolgáltatott csoportok a digitális világban - A digitalizáció jogalkotói és jogalkalmazói kihívásai*, Universitas, Győr, 14.
- Bársony Eszter et. all. (2024): Nagykommentár a DMA rendelethez, Wolters Kluwer, 75.
- Belényesi Pál (2015): A digitális piacok időszerű versenyjogi vonatkozásai, John Cabot University, Róma, 12. Elérhető: https://www.gyh.hu/data/cms1033315/12_Belenyesi_Pal_a_digitalis_piac_ok.pdf (letöltés dátuma: 2024. december 13.)
- Csontos Réka Sára - Szabó Zsolt Roland (2018) A versengés új színterei: platformok stratégiai menedzsment-megközelítésből. *Vezetéstudomány*, 49 évf., (9) szám, 62.
- Jakab András – Sebők Miklós (2020): Empirikus jogi kutatások, Budapest, Osiris Kiadó 2020. 170-171.
- Lőrincz László - Nagy Péter (2009): Az áttérési költségek hatása a versenyre a távközlési piacokon, In: Valentiny Pál – Kiss F. L. (szerk.): *Verseny és szabályozás 2008*, Budapest, Magyarország: MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 171.
- Maka Zsófia (2022): A versenyjog és a tech-óriások küzdelme a digitális platformgazdaságban – A digitális piacokról szóló rendelettervezet (MA) törekvései és fejleményei, *Fontes Iuris*, 2022. évf., 1. szám, 39.
- Markus Eurich - Michael Burtscher (2014): *The Business-to-Consumer Lock in Effect*, University Of Cambridge.

⁴³ Bak– Bordás (2024): i.m. 18.

Elérhető: <https://cambridgeservicealliance.eng.cam.ac.uk/system/files/documents/2014AugustPaperBusinesstoConsumerLockinEffect.pdf> (letöltés dátuma: 2024. december 11.)

- Nemeslaki András (2020): Platformgazdaságtan – kétoldalú piacok elmélete In: Sasvári, Péter (szerk.): *Informatikai rendszerek a közszolgálatban* I. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 178.
- Priskin Boglárka - Hantosi István (2019): A versenyjog kihívásai a digitális gazdaságban – Az Európai Bizottság tanácsadó testületének jelentése és a Fuhrman-riport tükrében. *Versenytükrök*, XV.évf. /2. szám, 28.
- Somosi Ágnes (2017): A szolgáltatáskivezetés hatása az ügyfelekre a telekommunikációs szektorban, Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástani Doktori Iskola, Doktori disszertáció, 43.
- Stéphane Ciriani - Marc Lebourges (2017): *The Market Dominance of US Digital Platforms: Antitrust Implications for the European Union*, 4. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/317272901_The_Market_Dominance_of_US_Digital_Platforms_Antitrust_Implications_for_the_European_Union (letöltés dátuma: 2024. december 11.)
- Thuraingham, B. (2015): *Big Data Security and Privacy. Proceedings of the 5th ACM Conference on Data and Application Security and Privacy*. New York.
- Tóth András (2024): A DMA és a versenyjog viszonya. In: Koltay András – Szikora Tamás – Lapsánszky András (szerk.): *A vadnyugat vége? Tanulmányok az Európai Unió platformszabályozásáról*. Budapest, Magyarország, ORAC Kiadó, 340.
- Tucker, Joshua Aaron - Guess, Andrew - Barbera, Pablo - Vaccari, Cristian - Siegel, Alexandra - Siegel, Alexandra - Sanovich, Sergey - Stukal, Denis - Nyhan, Brendan (2018): *Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature*. SSRN, March 19, 2018, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3144139>
- Zödi Zsolt (2023): *Platformjog*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 9.
- A Bizottság határozatának összefoglalója (2018. július 18.) az Európai Unió működéséről szóló szerződés 102. cikke és az EGT-megállapodás 54. cikke szerinti eljárással kapcsolatban

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1150 rendelete (2019. június 20.) az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról
- CASE AT.39740 - Google Search (Shopping)-ügy.
- CASE AT.40099 - Google Android-ügy
- COMP/C-3/37.792 - Microsoft ügy
- 120-cv-3715 (APM) ügyszámon nyilvántartott United States Of America et al., v. Google LLC egyesített ügy
- <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/press-room/20220603IPR32196/deal-on-common-charger-reducing-hassle-for-consumers-and-curbing-e-waste> (letöltés dátuma: 2024. december 20.)
- OECD (2021): “Abuse of dominance in Digital Markets”, OECD Roundtables on Competition Policy Papers

HELYI ADÓK KÖRÉBEN BEKÖVETKEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSA A HELYI ÖNKORMÁNYZATOK PÉNZÜGYI AUTONÓMIÁJÁRA*

Borbély Eszter¹

Az új önkormányzati feladatfinanszírozási rendszer bevezetésével 2012 után az egyes települések saját bevételi forrásai felértékelődtek, amelynek jelentős részét az önkormányzatok adóbevételei teszik ki. A helyi adóztatás szabályait a helyi adókról szóló 1990. évi C. törvény (a továbbiakban: Htv.) tartalmazza.² Jelen tanulmányomban azokra a helyi adók körében, az utóbbi – 2020 utáni – válságok hatására bekövetkezett változásokra térek ki, amelyek érintették a helyi önkormányzatok (bevételi) pénzügyi autonómiáját.

1. A helyi adók jelentősége

A helyi adók a helyi önkormányzatok saját bevételei közé tartoznak. Típusai alapján megkülönböztethetünk zárt listás és nyílt listás adókat. A zárt listás adók közé sorolható az idegenforgalmi adó, az építményadó, a telekadó, a magánszemély kommunális adója, valamint a helyi iparüzési adó, míg a nyílt listás adók közé a települési adó.

Az önkormányzati gazdálkodásban a helyi adóknak három alapvető szerepe van. Egyfelől az önkormányzatok számára autonómiát adnak. A helyi önkormányzatok ugyan a Htv.-ben rögzített korlátok között vethetnek ki helyi adót, de adómegállapítási jogukkal élve szabadon eldönthetik, hogy bevezetik e vagy sem. Az autonómiához kapcsolódva az is fontos egy önkormányzat számára, hogy a kivetett helyi adók révén minél függetlenebb legyen a központi költségvetéstől és az állami támogatásoktól. A helyi adók révén a települések olyan bevételre tesznek szert, amellyel maguk gazdálkodhatnak, ezzel is biztosítva a függetlenséget és az autonómiát. A fentiek mellett fontos megemlíteni azt is, hogy a helyi adók a kivető települések számára egy stabil bevételi forrást biztosítanak. Az adó kivetése során a helyi önkormányzatoknak tekintettel kell lenniük a település sajátosságaira, valamint arra is, hogy az adók bevezetése milyen költségekkel jár, illetve azok mennyire egyszerűek. Mindezek mellett egy jó adó igazodik az adófizetőknek a szociális és társadalmi képességéhez, valamint a teljesítőképességéhez.³

* DOI 10.21867/KjK/2025.1.2.

¹ Borbély Eszter, IV. éves jogász szakos hallgató, DE ÁJK

² Rámhápné Radics Katalin Adél (2023): Helyi önkormányzati autonómia: Mi változik, mi marad? *Közigazgatási Tudomány*, 3. évf., 1. sz. 85-98.

³ Péteri Gábor (2015): Helyi adózás: a szükséges rossz? *KÖZJAVAK*, 2. évf., 2015/1. sz., 32-36.

2. Helyi iparűzési adó szabályozásában bekövetkező változások

A helyi iparűzési adónak (továbbiakban: HIPA), valamint annak mértékének meghatározó szerepe van az önkormányzati feladatellátásban.⁴ A HIPA körében bevezetett változások kapcsán első sorban az adóból származó bevételek felhasználásáról szeretnék írni, amelyek 2015-től váltak kötött felhasználásúvá.⁵ A Htv. értelmében a települési önkormányzat által megállapított helyi iparűzési adóból származó bevételt elsősorban – fővárosi önkormányzat esetén a külön törvényben meghatározottak szerint – a helyi közösségi közlekedési feladat ellátására kell fordítani. Az ezen felüli bevételek a települési önkormányzat hatáskörébe tartozó szociális feladatok finanszírozására használhatók fel. Fontos azonban, hogy a helyi önkormányzat által megállapított helyi iparűzési adóból származó bevételt nem lehet fordítani az önkormányzati hivatali állományban foglalkoztatottnak a személyi juttatásaira, illetve az ahhoz kapcsolódó munkaadókat terhelő járulékok és szociális hozzájárulási adó finanszírozására.⁶ A helyi iparűzési adóból származó bevételek kötött felhasználásának bevezetése érinti a helyi önkormányzatok pénzügyi autonómiáját, a fenti szabályok bevezetése alapján a bevételek felhasználásával kapcsolatosan nem dönthetnek szabadon. Ennek hátránya, hogy ezeket a bevételi forrásokat kizárólag a törvényben meghatározott feladatok ellátására lehet fordítani. Ezen kötött felhasználási rendszer előnye ugyanakkor, hogy a bevételi források elköltése jobban nyomon követhető.

A HIPA mértékét a Htv. az adóalap 2 %-ában határozza meg. Az adómérték tekintetében azonban változás következett be 2021-ben. A koronavírus-világjárvány nemzetgazdaságot érintő hatásának enyhítése érdekében szükséges egyes intézkedésekről szóló 639/2020. (XII. 22.) Korm. rendelet ugyanis rögzítette, hogy amennyiben a 2021. évben végződő adóévben alkalmazandó önkormányzati rendeletben a megállapított adómérték több mint 1 %, akkor a helyi iparűzési adó mértéke 1 %.⁷ Ezt a rendelkezést később a 2022-es évre vonatkozóan is meghosszabbították. A helyi iparűzési adó mértékének 2 %-os határa a 2023-as évtől került visszavezetésre. Így a helyi önkormányzatok ezen évtől kezdve újra a korábbi, pandémiát megelőző szabályok alapján szedhetik és kérhetik be az adót azoktól a vállalkozóktól, illetve cégektől, akik nem fértek

⁴Kiss Bence Álmos – Porhajas Gábor László (2024): Az önkormányzati feladatellátás kihívásai Magyarország eltérő adottságú agglomerációs térségeiben. *Tér és Társadalom folyóirat*, 38. évf., 3. sz., 95-117.

⁵ Bordás Péter – Horváth M. Tamás – Vezendi-Varga Judit (szerk.) (2023): Államháztartási jog és közpénzügyek. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 149.

⁶ Htv. 36/A. §.

⁷ A koronavírus-világjárvány nemzetgazdaságot érintő hatásának enyhítése érdekében szükséges egyes intézkedésekről szóló 639/2020. (XII. 22.) Korm. rendelet 1. §.

bele az egyszerűsített, tételes bevételi sávokba, vagy akik nem azt az adózási formát választották.⁸ A helyi iparűzési adó alapjának csökkentése mögötti érv a Covid-19 világjárvány okozta negatív gazdasági hatások mérséklése volt.⁹

A helyi önkormányzatoknak a helyi adók kivetése kapcsán a minél nagyobb adóbevétel a kedvező, míg a vállalkozások ennek a minimalizálásában érdekeltek.¹⁰ Az 50 %-kal csökkentett, így 1 %-ban maximalizált helyi iparűzési adókulcs következtében a helyi önkormányzatok kevesebb mértékű adót tudtak kivetni, így a HIPA-ból származó bevételeik is csökkentek, tehát érintették az önkormányzatok pénzügyi autonómiáját. A másik oldalról természetesen az adóalanyok számára ez egy kedvező változás volt, ugyanis így csökkentett mértékű adó befizetésére volt lehetőségük.

3. Települési adót és a helyi adókat érintő korlátozások

A települési adó bevezetése mögött meghúzódó egyik jogalkotói cél az volt, hogy a települési önkormányzatok számára lehetőséget biztosítson az átalakult bevételi szerkezetben olyan források teremtésére, amelyek fedezetül szolgálhatnak a helyi önként vállalt feladatoknak, vagy biztosítják a kötelező feladatok magasabb minőségi szinten történő ellátását. Ehhez kapcsolódóan fontos viszont megemlíteni egy korlátot¹¹, amely rögzíti, hogy a települési adóból származó bevétel az azt megállapító önkormányzat bevétele, amelyet fejlesztési célra, valamint a települési önkormányzat képviselő-testületének hatáskörébe tartozó szociális ellátások finanszírozására használhat fel.¹²

A települési adó területén bevezetett korlátozások a koronavírus-világjárvánnyal összefüggésben kerültek bevezetésre. A koronavírus-világjárvány nemzetgazdaságot érintő hatások enyhítése érdekében szükséges helyi adó intézkedésről szóló 535/2020. (XII. 1.) Korm. rendelet 2020. december 2-án lépett hatályba. Ez a rendelet rögzítette, hogy a 2021. évben végződő adóévben a települési adó és a helyi adó mértéke nem lehet magasabb, mint az ugyanazon helyi adónak, települési adónak a 2020. december 2. napján hatályos és alkalmazandó helyi önkormányzati adórendeletben megállapított adómértéke. Emellett a helyi önkormányzatoknak biztosítaniuk kellett a 2021. évben végződő adóévben a rendelet hatálybalépésekor hatályos adórendelete szerinti

⁸ Pénzcentrum (2024): Helyi iparűzési adó. <https://www.penzcentrum.hu/vallalkozas/20230103/iparuzesi-ado-2023-mutatjuk-mennyi-az-iparuzesi-ado-2023-eveben-mi-valtozott-1131596#> (2024. október 07.)

⁹ Lovas Dóra (2024): A helyi iparűzési adó alapját érintő kúriai gyakorlat. *Kúriai döntések: Bíróági határozatok: A Kúria Lapja*, 72. évf., 5.sz., 917-922.

¹⁰ Lovas (2024): i.m. 918..

¹¹ Bordás Péter (2021): Kincs, ami nincs? Települési adó a helyi adók között. *Jogtudományi Közlöny*, 76. évf., 10. sz., 469-478.

¹² Htv. 1/A. § (5) bekezdés.

adómentességet, illetve adókedvezményt. A kormányrendelet azt is kimondta, hogy a 2021. évre a települési önkormányzat új helyi adót, valamint új települési adót nem jogosult bevezetni.¹³ A Kormány ezeket a szabályokat a kormányrendelet módosításával kiterjesztette a 2022. évre is.

A fenti korlátozásokkal kapcsolatosan megemlítenő, hogy azok nem csak a települési adó körét, hanem a helyi önkormányzat által kiszabható helyi adók körét is érintette. Az intézkedés bevezetése mögötti érv valószínűleg a koronavírus-világjárvány okozta negatív hatások mérséklése volt. Megállapítható azonban, hogy ez a rendelkezés viszonylag nagy mértékben korlátozta a helyi önkormányzatok pénzügyi autonómiáját, ugyanis ennek következtében szűkült az adókivetési lehetőségük. A szabályozás 2 évig volt hatályban, azonban ezen időszak alatt bevételtől estek el a helyi önkormányzatok.

4. Az idegenforgalmi adó

Az általam vizsgált idegenforgalmi adót érintő változások is a koronavírus-világjárvány ideje alatt kerültek bevezetésre. A Gazdaságvédelmi Akcióterv keretében a koronavírus-járvány gazdasági hatásainak mérséklése érdekében szükséges adózási könnyítésekről szóló 140/2020. (IV. 21.) Korm. rendelet elfogadásával az idegenforgalmi adó felfüggesztésre került 2020. december 31-ig. A fent hivatkozott kormányrendelet értelmében a hatálybalépés napjától 2020. december 31-ig terjedő időszakban eltöltött vendégéjszaka utáni idegenforgalmi adót az adó alanyának nem kellett megfizetnie, az adó beszedésére kötelezettnek pedig nem kellett beszednie. A megállapított, azonban be nem szedett adót viszont be kellett vallania az adóhatósághoz.¹⁴ Az idegenforgalmi adó felfüggesztése következtében az önkormányzatok bevételtől estek el, ami a pénzügyi autonómiájukra hatással volt, ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy az adófelfüggesztéssel érintett időszakban a turizmus is visszább esett a koronavírus-járvány terjedése miatt.

Összességében a helyi adók körében bevezetett változásokról elmondható, hogy azok többsége a koronavírus-világjárvány alatt, kormányrendelet formájában került bevezetésre. Ezek az intézkedések így nagy valószínűséggel a világjárvány okozta negatív hatásokat voltak hivatottak enyhíteni, illetve a

¹³ A koronavírus-világjárvány nemzetgazdaságot érintő hatások enyhítése érdekében szükséges helyi adó intézkedésről szóló 535/2020. (XII. 1.) Korm. rendelet 1. §.

¹⁴ Gazdaságvédelmi Akcióterv keretében a koronavírus-járvány gazdasági hatásainak mérséklése érdekében szükséges adózási könnyítésekről szóló 140/2020. (IV. 21.) Korm. rendelet 5. §.

járvány gyors terjedésének a visszaszorításának célja is meghúzódhatott mögöttük. Emiatt a fenti szabályozások közül több csak a járvány idején volt hatályban. A másik oldalról viszont ezek az intézkedések negatívan érintették a helyi önkormányzatok pénzügyi autonómiáját, tekintve, hogy a helyi adók nagy jelentőséggel bírnak azok autonómiájában. Fontos megemlíteni, hogy koronavírus-világjárvány alatt a helyi önkormányzatok feladatai nem csökkentek, sőt növekedtek, azonban a feladatok ellátását kevesebb bevételből kellett finanszírozniuk.

Források jegyzéke:

- Bordás Péter – Horváth M. Tamás – Vezendi-Varga Judit (szerk.) (2023): Államháztartási jog és közpénzügyek. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 149.
- Bordás Péter (2021): Kincs, ami nincs? Települési adó a helyi adók között. *Jogtudományi Közöny*, 76.évf., 10. sz., 469-478.
- Kiss Bence Álmos – Porhajas Gábor László (2024): Az önkormányzati feladatellátás kihívásai Magyarország eltérő adottságú agglomerációs térségeiben. *Tér és Társadalom folyóirat*, 38. évf., 3. sz., 95-117.
- Lovas Dóra (2024): A helyi iparüzési adó alapját érintő kúriai gyakorlat. *Kúriai döntések: Bíróági határozatok: A Kúria Lapja*, 72. évf., 5.sz., 917-922.
- Péteri Gábor (2015): Helyi adózás: a szükséges rossz? *KÖZJAVAK folyóirat* 2. évf., 1. sz. 32-36.
- Rámhápné Radics Katalin Adél (2023): Helyi önkormányzati autonómia: Mi változik, mi marad? *Közigazgatási Tudomány*, 3.évf. 1. sz. 85-98.
- Pénzcentrum (2024): Helyi iparüzési adó. <https://www.penzcentrum.hu/vallalkozas/20230103/iparuzesi-ado-2023-mutatjuk-mennyi-az-iparuzesi-ado-2023-eveben-mi-valtozott-1131596#> (letöltés dátuma: 2024. október 07.)
- A koronavírus-világjárvány nemzetgazdaságot érintő hatásának enyhítése érdekében szükséges egyes intézkedésekről szóló 639/2020. (XII. 22.) Korm. rendelet
- A koronavírus-világjárvány nemzetgazdaságot érintő hatások enyhítése érdekében szükséges helyi adó intézkedésről szóló 535/2020. (XII. 1.) Korm. rendelet
- Gazdaságvédelmi Akcióterv keretében a koronavírus-járvány gazdasági hatásainak mérséklése érdekében szükséges adózási könnyítésekről szóló 140/2020. (IV. 21.) Korm. rendelet
- A helyi adókról szóló 1990. évi C. törvény

TÁRSASHÁZI FELÚJÍTÁSI ALAP: KIHÍVÁSOK A FENNTARTHATÓSÁG FELÉ VEZETŐ ÚTON*

Tóth Márton István¹

Az urbanizáció és a globalizáció jelentős változást hozott a lakásállományban. Ahogy a nagyvilágban, úgy hazánkban is az emberek többsége társasházakban él, amely így az egyik legelterjedtebb lakhatási forma. A társasházi minőségű épületek – legyenek akár régi vagy új építésűek – általában több egyéni lakásból állnak, amelyek többsége magántulajdonban van. A közös területek, például a folyosók, a lépcsőházak vagy az udvarok közös tulajdont képeznek, amelyeket minden tulajdonostárs használhat. A lakók többsége a szíven viseli a társasháza sorsát. Szinte napi szinten foglalkoztatja őket közös lakóhelyükként szolgáló épület műszaki állapota. A házak nagyobb részét a mai napig omladozó vakolat, nem szigetelt és elavult fűtésrendszer jellemzi. Ha egy épület eléri a 15-20 éves életkort, akkor megjelennek a problémák. A társasházak felújítása időszerű: az energia- és ingatlanpiac, valamint a gazdasági környezet változásai hatással vannak a társasházak jövőbeli működésére. A következőkben áttekintem a társasházi felújítási alap szabályozásának jogfejlődését, ismertetem a hatályos szabályozást, valamint kitérek az aktuális jogi problémákra is, egy esetleges megoldási javaslat mellett.

1. A Felújítási Alap szabályozása

Hazánkban a társasházak elterjedése a második világháború után következett be. A megélhetés reményében városokba áramló népesség, illetve a szocialista nehézipari beruházások miatt szükségessé vált ezen emberek lakhatási igényeinek kielégítése. Helyhiány okán főként a települések szélén, lakótelepek létesültek, amelyek jellemzően panelházak formájában épültek meg, amelyek egyszerű, funkcionális külsejükkel és tömbszerű megjelenésükkel határozták meg a városképet. A panelek előre gyártott betonelemekből készültek, ami lehetővé tette a gyors és gazdaságos építkezést, ugyanakkor a homlokzatuk gyakran egyhangú, monoton megjelenést kölcsönzött nekik.² Kézzelfogható példaként hozható a lakásállomány alakulása Pécsen 1960 és 2000 között. A KSH adatai szerint 1960-ban körülbelül 32 700 darab lakás volt Pécsen, 1980-ban már 20 ezerrel több, azaz 52 700 darab. A 2001-es népszámlálási adatok alapján 2001-ben 65 651 darab lakással rendelkezett Pécs városa, negyven év alatt ez körülbelül kétszeres növekedést jelent.³

* DOI 10.21867/KjK/2025.1.3.

¹Tóth Márton István, V. éves jogász szakos hallgató, DE ÁJK

²Tóth Zoltán (2021): Városok és építésetünk, mint az egyes korok társadalmának lenyomatai. Emlékkézirat, Pécs, 298., 307 – 310.

³Tóth (2021): i.m. 310.

A társasházak szabályozása több, mint száz éves múlttal rendelkezik, ezalatt számos jogszabályi rendelkezés született. A társasház-tulajdonról szóló 1924. évi XII. törvénycikk 1977-ig hatályban volt, amikor felváltotta első Társasházi törvényünk, a *társasházakról szóló 1977. évi 11. törvényerejű rendelet*. A jogszabály kötelező jelleggel előírta a felújítási alap létrehozását. Ezt a közös tulajdonnal kapcsolatos felújítási munkálatok költségeinek fedezésére szánták. A törvényerejű rendelet nem határozta meg a felújítási alap mértékét, azt a társasház közgyűlésére bízta a pénzügyminiszter rendeletében foglalt keretek között.⁴ A vonatkozó pénzügyminiszteri rendelet pontosan meghatározta, milyen munkák költségeire lehet felhasználni a felújítási alapot. Ide tartozott például a gazdaságos üzembentartást növelő korszerűsítések vagy a lakóház elhasználódott állapotának helyreállítása. A rendelet kötelezte a tulajdonosokat a felújítási hozzájárulás megfizetésére az Országos Takarékpénztár elkülönített folyószámlájára tárgyhó 15 napjáig.⁵ Az 1998 márciusában hatályba lépett újabb Társasházi törvény nem tartalmazott említést a felújítási alapról.

1. táblázat

A felújítási alap mértéke

	Felvonó (lift) nélküli lakóépület lakásainál	Felvonóval (lift) rendelkező lakóépület lakásainál
Lakóépület használatbavételét, illetőleg a felújítását követő 15 éven belül	6 Ft/m ²	8 Ft/m ²
Lakóépület használatbavételét, illetőleg a felújítását követő 16. évtől a lakóépület felújításáig, illetőleg ismételt felújításáig	10 Ft/m ²	12 Ft/m ²

Forrás: saját szerkesztés⁶

Jelenleg a társasházaknak újra van lehetősége felújítási alapot létrehozni, amely egy az épület felújítására szánt – például bankszámlán – elkülönített pénzösszeg. A hatályban lévő Társasházi törvény ugyan nem írja elő kötelezően a felújítási alap létrehozását, de saját érdekében ajánlott, ugyanis egyre kevesebb

⁴ Társasházról szóló 1977. évi 11. törvényerejű rendelet 11. §.

⁵ A társasház kötelező felújítási alapjának képzéséről és felhasználásáról 10/1977. (VII. 1.) PM rendelet 2. § - 4. §.

⁶ 12/2001. (I. 31.) Korm. rendelet 16. §.

korszerűsítési pályázat, támogatás áll a házak rendelkezésére.⁷ A közgyűlésnek a Szervezeti-Működési Szabályzatban (a továbbiakban: SzMSz) kell meghatározniuk az alap felhasználására vonatkozó szabályokat.⁸ A bírói gyakorlat alapján az SzMSz-szel nem rendelkező társasház egyedi határozattal is elrendelheti felújítási alap képzését, megállapíthatja mértékét, valamint annak felhasználásának módját.⁹

A felújítási alapnak maximális mértéke nincs, a jogszabályi minimumot a lakáscélú állami támogatásokról szóló 12/2001. (I. 31.) Korm. rendelet szabályozza. Esetleges állami támogatás igénybevételéhez a felújítás havi mértékét az 1. számú táblázat mutatja be.

Szemléltetésként egy kb. 1986 évben épült, panel szerkezetes ház felújítási alapjának mértékét ismertetném. A Minta utca 1. szám alatti társasház 10 emeletén 88 darab lakás kapott helyet. A ház nincs felújítva, nincs leszigetelve. Ezen társasház felújítási alapja 17 Ft/m². Ez az összeg több, mint a Kormányrendeletben meghatározott összeg, azonban így is elég kevésnek bizonyul. Egy 50 négyzetméteres lakás esetén 850 Forintot jelent havonta. A Kormányrendelet lehetővé teszi, hogy a lakóközösségek magasabb összeget határozzanak meg a közgyűlésen, ez lehet akár több ezres felújítási alap is.¹⁰

2. Az állami támogatás és szabályozás szerepe a felújítási projektek megvalósításában

Ha az állami pályázatok, támogatások és a társasházak szavakat együtt hallja meg valaki, szinte biztos, hogy a panelprogram jut róla eszébe. A hosszabb nevén *iparosított technológiával épült lakóépületek energia-megtakarítást eredményező korszerűsítésének, felújításának támogatásaként* elhíresült program kialakulását és ismertetését csak röviden tenném. Az egyik első panelprogram az 1990-es éveket követően, a 2008-2009-ben kiírt pályázat volt. Az állami támogatás célja az 1992. július hónap előtt iparosított technológiával épült lakóépületek felújítása. Támogatható tevékenységek közé tartozott a homlokzatok, födémek hőszigetelése, az épületgépészet felújítása, a nyílászárók energia-megtakarítást eredményező felújítása vagy cseréje, illetve a megújuló energiafelhasználás növelése. A pályázat kétlépcsős (állami és önkormányzati támogatás), valamint egylépcsős (kizárólag állami támogatás) lehetett.¹¹ A panelprogram később véget ért, néhány önkormányzat viszont saját támogatási programot indított. Debrecen városa 2024-ben 500 millió forint vissza nem

⁷ Kiss Gábor (2017): *A társasházi törvény magyarázata*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 149.

⁸ A társasházakról szóló 2003. évi CXXXIII. törvény 13. §. b) pont.

⁹ Kúria Pfv.20873/2020/4.

¹⁰ Társasházkezelő Iroda Nyíregyháza – Minta u. 1. Társasház költségvetése 2023. évben.

¹¹ Önkormányzati és Területfejlesztési Miniszter (2008): Pályázati felhívás. [https://www.emi.hu/EMI/web.nsf/Pub/EJA8Q8/\\$FILE/Felhivas-LFP-2008-LA-2.pdf](https://www.emi.hu/EMI/web.nsf/Pub/EJA8Q8/$FILE/Felhivas-LFP-2008-LA-2.pdf) (2024. október 20.)

térítendő támogatással segíti a fentebb említett tevékenységek körét, kiegészülve a liftek felújításával.¹²

Azonban a panelprogramon túl vannak még a napjainkban is elérhető támogatások. A pályázatok többsége általában legalább 10 lakásos társasházak és lakásszövetkezet részére szól többségében a házak udvarán közös zöldfelületek létrehozására, ezen zöldterületek növelésére, esővízgyűjtő tartályok igénylésére, házak előtti járda felújítására vagy parkolósáv kialakításának támogatására szólhat. Esetlegesen pályázatok állnak rendelkezésre a lakóépületek felújítására vagy korszerűsítésének támogatására, az élet- és balesetveszély elhárítását célzó felújítások pénzügyi támogatására vagy kamatmentesen visszatérítendő kölcsön igénylésére a felújítási munkálatokhoz.¹³ Példának okáért itt egy pályázat, amelyet Ferencváros Önkormányzata írt ki „Zöld Udvar 2024” címmel. A pályázat 10 millió forint keretösszegű és főként a társasházak, illetve lakásszövetkezetek belső udvarán, valamint a közterülethez csatlakozó területén zöldterületek létrehozását és a meglévő zöldfelületek növelését, fejlesztését tűzte ki célul. A támogatás egyébként évek óta igényelhető.¹⁴

3. Szomszédunk: Ausztria példája

Ausztriában egy évvel fiatalabb társasházi törvényt alkalmaznak szövetségi szinten, amely Wohnungseigentumsgesetz (WEG) néven tartanak számon. A 2002. július hatályba lépett jogszabály nagyban hasonlít a mi Társasházi törvényünkre.¹⁵ A felújítási alapot egyaránt megtaláljuk mind a két ország esetében. A WEG 31. § alapján a tulajdonostársaknak kötelességük megfelelő tartalékot képezniük a jövőbeli kiadások fedezésére. Figyelembe kell venniük az árfolyamváltozásokat és az inflációt különösen az épületek energetikai korszerűsítése esetén. Ez a tartalék havonta kizárólag kivételes esetben lehet kevesebb az összes társasházi ingatlan hasznosítható területének 0,90 euróval megszorozott összegénél. A WEG szigorú szabályokat fogalmaz meg az átláthatóság terén. A tartalékot kizárólag a kiadások fedezésére lehet fordítani, azt vagy a közösség saját számláján vagy termékenyen kell befektetni, minden tulajdonos számára jól látható módon. A jogalkotó beépített egy „inflációkövető” garanciát a tartalékhoz. 2024-től a korábban említett 0,90

¹² Pályázati útmutató (2024). https://panelprogram.debreceen.hu/images/panel2024/palyazati_utmutato_2024_2.pdf (letöltés dátuma: 2024. október 20.)

¹³ Építészforum (2021): Társasházak felújítása II. - Az államnak nem csak az épületekbe, a lakóközösségekbe is be kell ruháznia. <https://epiteszforum.hu/tarsashazak-felujitasa-ii--az-allamnak-nem-csak-az-epuletekbe-a-lakokozossegekbe-is-be-kell-ruhaznia> (letöltés dátuma: 2024. október 20.)

¹⁴ Pályázati felhívás (2024). <https://www.ferencvaros.hu/palyazatok/palyazati-felhivas-zold-udvar-2024/> (letöltés dátuma: 2024. október 20.)

¹⁵ <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20001921> (letöltés dátuma: 2024. október 25.)

eurós összeget minden második évben csökkentik vagy növelik olyan mértékben, amennyire a 2020. évi fogyasztói árindex indexértékének június havi változását a Szövetségi Statisztikai Hivatal bejelentette. Ez az új összeg a tárgyév január 1-jétől érvényes, az összeget az Osztrák Kereskedelmi Kamarának legkésőbb az előző év novemberének végéig közzé kell tennie az Ingatlan- és Vagyonkezelők Szövetsége honlapján.¹⁶

Az osztrák jogalkotó felismerte, hogy az utóbbi időben megnőtt az emberek energiatudatossága, ezért 2024. szeptember 1. napjától módosította a WEG-et. Ezzel a módosítással engedélyezi az ún. Erkélyes Erőművek (Balkonkraftwerke) használatát úgy hogy az energiatermelés különböző eszközökkel kizárólag az adott társasházi ingatlanra szolgálhat. Pozitívként értékelhető, hogy az osztrák jogalkotó beépíti a 2002-ben hatályba lépett törvénybe a 2024-es kihívásokra adott válaszokat, ezáltal biztosítva jobb körülményeket a társasházban lakók számára.¹⁷

Látható, hogy a társasházak számára korlátozottan érhetőek el korszerűsítést célzó támogatások, a felújítási alap jelenlegi formájában pedig nem elég a problémák megoldására. Van példa ugyanakkor, hogy támogatás hiányában a lakók veszik kezükbe a sorsukat. Egy Nyíregyházán 1977-ben épült panelház közössége megelégedte a kedvezőtlen körülményeket és a közös képviselőt hitelfelvétellel bízta meg. A több hónapig tartó folyamat során a ház lakói jelentős önrészt fizettek meg, hogy megfelelő összegű hitelt kapjanak, amelyből az épület külső szigetelését, festését, valamint a közös belterek korszerűsítését is elvégezték.

Egy új társasházi törvénynek többek között választ kell adnia a felújítás problémájának kérdéseire, akár hasonlóan, mint az osztrák inflációkövető vagy az Erkélyes Erőművekre vonatkozó rendelkezések. Idővel a régebbi panel épületek fenntartása gazdaságilag nem lesz fenttartható, az energetikai korszerűsítésük elengedhetetlen. Az alkalmanként megjelenő támogatási programok és az alacsony kamatozású hitelek elősegíthetik ezek megvalósítását, azonban sok társasház számára az önrész előteremtése nehézséget okoz. Az államnak és az önkormányzatoknak nagyobb szerepet kell vállalnia a lakóközösségek támogatásában, hozzásegíteni őket korszerűsítési-energiahatékonysági projektek megvalósításához. A kisebb pályázatok – kertépítés, esővíz tároló – vagy a nagyobb, komplex felújítási támogatások hasznosak lehetnek minden lakó számára, csökkentve ezzel a rezsiköltségeket, egyaránt növelve a lakások értékét.

¹⁶ WEG 30-31. §.

¹⁷ <https://rdb.manz.at/nachschlagen/Kommentare/MANZWohnrechtPrader> (letöltés dátuma: 2024. október 26.)

Források jegyzéke:

- Kiss Gábor (2017): *A társasházi törvény magyarázata*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Tóth Zoltán (2021): *Városok és építészetünk, mint az egyes korok társadalmának lenyomatai*. Emlék-kézirat, Pécs.
- Bundesgesetz über das Wohnungseigentum (Wohnungseigentumsgesetz 2002, WEG 2002)
- Építészforum (2021): *Társasházak felújítása II. - Az államnak nem csak az épületekbe, a lakóközösségekbe is be kell ruháznia.*
<https://epiteszforum.hu/tarsashazak-felujitasa-ii--az-allamnak-nem-csak-az-epuletekbe-a-lakokozossegekbe-is-be-kell-ruhaznia> (2024. október 20.)
- <https://rdb.manz.at/nachschlagen/Kommentare/MANZWohnrechtPrader> (2024. október 26.)
- <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnorme&Gesetzesnummer=20001921> (2024. október 25.)
- Önkormányzati és Területfejlesztési Miniszter (2008): *Pályázati felhívás.*
[https://www.emi.hu/EMI/web.nsf/Pub/EJA8Q8/\\$FILE/Felhivas-LFP-2008-LA-2.pdf](https://www.emi.hu/EMI/web.nsf/Pub/EJA8Q8/$FILE/Felhivas-LFP-2008-LA-2.pdf) (2024. október 20.)
- Pályázati felhívás (2024).
<https://www.ferencvaros.hu/palyazatok/palyazati-felhivas-zold-udvar-2024/> (2024. október 20.)
- Pályázati útmutató (2024).
https://panelprogram.debrecen.hu/images/panel2024/palyazati_utmutato_2024_2.pdf (2024. október 20.)
- 12/2001. (I. 31.) Korm. rendelet a lakáscélú állami támogatásokról
- A társasház kötelező felújítási alapjának képzéséről és felhasználásáról 10/1977. (VII. 1.) PM rendelet
- A társasházakról szóló 2003. évi CXXXIII. törvény
- Kúria Pfv.20873/2020/4.
- Társasházról szóló 1977. évi 11. törvényerejű rendelet

A LÉGIKÖZLEKEDÉS ÜZLETI MODELLJEI ÉS A FENNTARTHATÓSÁG KIHÍVÁSAI: ÁTALAKULÁS A LEVEGŐBEN*

Kondor Marianna¹

A légitársaságok ipara az elmúlt évtizedekben rendkívüli fejlődésen ment keresztül, amely nem csupán gazdasági és technológiai, hanem társadalmi szempontból is jelentős változásokat eredményezett. A kezdetekben az utazás elitjének szánt közlekedési forma mára a globális mobilitás elengedhetetlen részévé vált, amely emberek millióit köti össze világszerte. Az iparág fejlődésének kulcsfontosságú tényezője a globalizáció, a nemzetközi kereskedelem bővülése és a turizmus hatalmas növekedése, de ezen folyamatokkal párhuzamosan új kihívások is megjelentek. A környezetvédelmi szempontok és fenntarthatósági követelmények iránti fokozódó figyelem komoly hatással vannak a légitársasági iparágra.

A különböző gazdasági és politikai változások mellett, a COVID-19 világjárvány még inkább rávilágított a fenntarthatóság fontosságára, miközben a légitársaságok jövőjét új perspektívákba helyezte. Az utasok környezettudatossága is növekedett, és egyre nagyobb kereslet mutatkozik a zöldebb közlekedési lehetőségek iránt. Mindezek figyelembevételével a blogbejegyzés célja, hogy bemutassa a légitársasági üzleti modellek fejlődését, és hogyan reagál az iparág a fenntarthatóság iránti kihívásokra.

1. Az üzleti modellek evolúciója

1.1. Hagyományos légitársaságok

A 20. század során a légitársasági iparág két fő üzleti modellje alakult ki: a hagyományos légitársaságok (network carriers – NCC) és az úgynevezett diszkont- vagy fapados légitársaságok (low-cost carriers – LCC). A két modell között a legfőbb különbségek a szolgáltatások szintjében, az árképzésben, a repülőgéppark összetételében, az útvonalak típusában és a célállomásokban mutatkoznak meg.²

A hagyományos légitársaságok széles körű szolgáltatásokat kínálnak utasaiknak, az utazás minden szakaszában – a repülés előtt, alatt és után is. A fedélzeten több osztály közül választhatnak az utasok, például első, üzleti vagy

* DOI 10.21867/KjK/2025.1.4.

¹ Kondor Marianna, IV. éves jogász szakos hallgató, DE ÁJK

² Ábrahám Zsolt (2012): Egyszer fenn, egyszer lenni – átfogó repülőtér-stratégiák. In: Juhász Péter–Wimmer Ágnes (szerk.): *Közgáz diáktudós. Gazdasági-társadalmi fejlődés és fenntarthatóság*. Budapest, Alinea Kiadó, 13-28.

turistaosztály. Ezek a légitársaságok általában hub-and-spoke rendszerben működnek, ahol a nagyobb, központi repülőterek (hubok) gyűjtik össze és osztják szét az utasokat különböző célállomások felé. Járataik menetrend szerint összehangoltak, és sok esetben más légitársaságokkal együttműködésben (code share) közlekednek.

Az európai hagyományos légitársaságok, mint például a KLM, Lufthansa, British Airways, Iberia, Austrian Airlines vagy a LOT, jellemzően állami tulajdonból indultak, de mára többségük részben vagy teljesen privatizált. Az Európai Unión kívül viszont a tulajdonosi és irányítási struktúra országonként eltérő: az USA-ban például sok légitársaság teljesen magántulajdonban van, míg számos afrikai és ázsiai országban az állami tulajdonú légitársaságok dominálnak, és gyakran monopolhelyzetben működnek. A klasszikus nemzeti légitársaságokon kívül léteznek független, magánkézben lévő cégek is, mint például a Virgin Atlantic vagy az Air Europa.

A hagyományos légitársaságok gyakran légiszövetségekbe tömörülnek, hogy a hálózati működés előnyeit jobban kihasználhassák. Ezek a szövetségek közös márkanévet, törzsutasprogramokat és közösen üzemeltetett járatokat kínálnak. A Nemzetközi Légi Szállítási Szövetség (IATA) adatai szerint például 2004-ben, a Wizz Air indulásakor a nemzetközi légi forgalom mintegy 70%-át még a hagyományos légitársaságok bonyolították le.³

1.2. Diszkont légitársaságok

A Southwest Airlines volt az első olyan légitársaság, amely sikeresen alkalmazta a fapados (low-cost) üzleti modellt a gyakorlatban az 1970-es években. Működésük alapját az egységes géptípus használata, a rövid fordulóidők, a másodlagos repülőterek előnyben részesítése, valamint a járulékos bevételekre épülő szolgáltatási struktúra adta. A Southwest ezzel a modellel úttörő szerepet töltött be a légiközlekedésben, és példájukat követve világszerte számos légitársaság alakította ki saját költséghatékony stratégiáját.⁴

A diszkont, vagy más néven fapados légitársaságok célja, hogy a lehető legalacsonyabb működési költségek mellett kínáljanak repülőjegyeket, elsősorban egyszerűsített működési modelljüknek köszönhetően. Fiatal, egységes típusú, alacsony fogyasztású repülőgépparkkal dolgoznak, ami nemcsak karbantartási szempontból előnyös, hanem működésük összességében is költséghatékonyabbá válik.

Az európai fapados forradalom 1995-ben indult el, amikor az EU harmadik liberalizációs csomagja megszüntette a jegyárakra és útvonalnyitásra vonatkozó

³ Blahó András - Czákó Erzsébet - Poór József (2021): *Nemzetközi menedzsment: Második, bővített kiadás.* https://mersz.hu/dokumentum/m829nm2021_426/#m829nm2021_424 (2025. május 03.)

⁴ Dudás Gábor (2010): A légi közlekedési szektor liberalizációja és az európai fapados piac. *Tér és Társadalom*, XXIV. évf., 1. sz., 141-142.

korlátozásokat. Ezzel egy időben jelentek meg olyan új szereplők, mint a Ryanair, easyJet, Go és Buzz, amelyek kihasználva a dereguláció adta lehetőségeket, áttörték a klasszikus modell határait, és radikálisan csökkentették áraikat. A költségcsökkentést többek között a gépek és a személyzet hatékonyabb kihasználásával, egységes utasterekkel, másodlagos repterek használatával, kizárólagos online értékesítéssel és az üzleti folyamatok leegyszerűsítésével érték el.⁵

A diszkont modellben a repterekkel kialakított viszony is átalakult: ezek a légitársaságok nagy utasforgalmat garantálnak, cserébe komoly kedvezményeket tudnak kiharcolni a repülőtéri díjakból – különösen a kisebb és másodlagos reptereken, amelyek számára az ilyen járatok a bevétel jelentős részét biztosítják. Így a klasszikus légitársaság–repülőtér kapcsolat is fokozatosan átalakult, ahol a repterek egyre inkább az utasokat és a velük kapcsolatos szolgáltatásokat (pl. parkolás, kiskereskedelem) tekintik fő bevételi forrásnak.

A diszkont légitársaságok működése a gyorsaságra és egyszerűsége épül. A gyors beszállás, a járulékos bevételeket hozó fizetős szolgáltatások (pl. ülésválasztás, fedélzeti étel, csomag) és a dinamikus árképzés is ezt a célt szolgálja. A jegyárak a kereslet-kínálat függvényében változnak, a vásárlást pedig gyakran akciókkal ösztönzik már jóval az utazás előtt.

Bár ezek a társaságok eredetileg rövid távú, közvetlen (point-to-point) járatokra fókuszáltak, az utóbbi időben egyes cégek – például a Wizz Air, Ryanair vagy EasyJet – már közepes távolságú útvonalakat is bevezettek, sőt, az EasyJet elsődleges reptereket is használ, néhol kvázi hubként.

A Wizz Air már alapítása óta az ultraalacsony költségszintű működést tartja üzleti modellje középpontjában, amely a vállalat filozófiájának és értékrendjének is meghatározó eleme.⁶

1.3. Fenntarthatóság a légiközlekedésben

A légiközlekedés piaci átalakulása nemcsak gazdasági, hanem környezeti kihívásokat is előidézett. Bár a liberalizáció lehetővé tette a légi közlekedési ágazat racionalizálását, és hozzájárult egy hatékonyabb, hosszú távon fenntartható működéshez, a globalizációval és a verseny fokozódásával párhuzamosan a légiforgalom növekedéséhez és a pazarló versenykörnyezet kialakulásához vezetett.

⁵ Pfening Ágota- Tóth Dávid (2023): A repülőterek és a légitársaságok közötti együttműködések evolúciója és annak hatása a repülőterek fenntarthatóságára- In: Szalai Katalin -Michalkó Gábor- Rátz Tamara (szerk.): A turizmus válságjelenségei. Kodolányi János Egyetem, Székesfehérvár- Budapest. 76.

⁶ Blahó – Czakó – Poór (2021): *i.m.*

A fapados légitársaságok megjelenése alapvetően demokratizálta a légi közlekedést, megfizethetőbb szolgáltatásokat kínálva, és szélesebb hozzáférést biztosítva az utazni vágyók számára. Ez ösztönözte a mobilitást és új infrastruktúra-fejlesztéseket indított el, különösen a korábban elérhetetlen, vagy hátrányos helyzetű régiókban. Azonban a kedvező társadalmi hatások, mint az esélyegyenlőség növekedése és a gazdasági fejlődés, komoly kihívások elé állítják a környezet fenntarthatóságát. A légi közlekedés folyamatosan növekvő környezeti terhelése és kibocsátása nem összeegyeztethető a hosszú távú fenntarthatósági célkitűzésekkel, mivel nem veszi figyelembe a káros hatások költségeit.

A környezeti fenntarthatóság biztosítása érdekében elengedhetetlen, hogy az ágazat szereplői közötti partnerségek jelentős mértékben fejlődjenek. Mind a légitársaságok, mind a repülőterek részéről egyre több horizontális együttműködés figyelhető meg. Ilyen például a Star Alliance, amely 2050-re három ambíciózus célt tűzött ki a szén-dioxid kibocsátás csökkentésére, amit karbon-semlegességgel és fenntartható üzemanyagok használatával kíván elérni. Ezzel szemben vertikális irányban, az iparág szereplői között, még mindig kevésbé jellemzőek a formális együttműködések, amely elsősorban a környezetvédelmi szakértelem és elkötelezettség különbözőségeiből adódik. A repülőterek üzemeltetői, különösen az üzleti okok miatt, sokkal inkább tisztában vannak a környezetvédelmi kihívásokkal, mint maguk a légitársaságok.

A repülőterek kapacitásbővítésének legnagyobb akadálya nem csupán pénzügyi természetű, hanem jelentős környezeti megfontolások is állnak mögötte. Goetz és Graham három célt fogalmaznak meg a jövőbeni együttműködések tekintetében, amelyek a légi és földi kiszolgálásban egyaránt üzemanyag-hatékony, zöld és zajcsökkentett járművek használatát, valamint a fenntartható közlekedési módokra való átállás ösztönzését tartalmazzák, amennyiben azok elérhetőek, és ezek fejlesztését. Ezen kívül a légi közlekedés iránti kereslet és/vagy forgalom korlátozása is szükséges ahhoz, hogy a fenntarthatósági célokat elérjék.

Mindezen törekvéseket úgy kell megvalósítani, hogy közben a légi közlekedés jótékony hatásai fennmaradjanak, és a negatív következmények minimalizálódjanak. Az iparág fenntarthatósági kihívásait különösen a COVID-19 világjárvány rávilágította. Sokan úgy vélik, hogy ez a krízis egy lehetőséget jelenthet a légi közlekedés fenntartható átalakítására. A nagy nemzeti légitársaságok számára nyújtott állami mentőcsomagok kedvező hatással is bírhatnak, amennyiben a légitársaságok szigorúbb környezetvédelmi előírások betartásával ellensúlyozzák a nyújtott támogatásokat.⁷

⁷ Pfening-Tóth (2023): *i.m.*

A légiközlekedés jövője napjainkban válaszúthoz érkezett. Az iparág gazdasági növekedése és innovációs képessége kétségtelen, azonban mindezt úgy kell fenntartania, hogy közben megfeleljen a klímaváltozással és környezeti terheléssel kapcsolatos új globális elvárásoknak. Az átalakulás nem csupán technológiai kérdés, hanem szemléletbeli váltást is igényel: a profitmaximalizálás helyett egyre inkább a hosszú távú fenntarthatóság, a társadalmi felelősségvállalás és a környezetvédelmi elkötelezettség kerül előtérbe.

A technológiai fejlődés — beleértve a fenntartható üzemanyagokat, az elektromos hajtású repülőgépeket és a hatékonyabb légi közlekedési rendszereket — kulcsfontosságú lesz ebben a folyamatban. Ugyanakkor az iparági szereplők közötti együttműködés, a szabályozási környezet támogatása és az utazóközönség tudatosabb döntései nélkül nem érhetők el a kívánt eredmények.

Ahhoz, hogy a légiközlekedés továbbra is összekapcsolja a világot, miközben minimalizálja negatív hatásait, a következő években komplex, integrált megközelítésekre lesz szükség. A levegőben már érezhető a változás szele — és most rajtunk múlik, hogy milyen irányba tereljük ezt az átalakulást. A döntések, amelyeket ma meghozunk, hosszú távon határozzák meg az iparág arculatát és a bolygó jövőjét. A közös felelősségvállalás és a fenntartható innováció lehet a kulcs ahhoz, hogy a jövő légiközlekedése mind gazdaságilag, mind környezetileg egyensúlyban maradjon.

Források jegyzéke:

- Ábrahám Zsolt (2012): Egyszer fenn, egyszer lenn – átfogó repülőter-stratégiák. In Juhász Péter – Wimmer Ágnes (szerk.): *Közgáz diáktudós. Gazdasági-társadalmi fejlődés és fenntarthatóság*. Budapest, Alinea Kiadó, 13-28.
- Blahó András - Czakó Erzsébet- Poór József (2021): *Nemzetközi menedzsment*. Második, bővített kiadás. https://mersz.hu/dokumentum/m829nm2021_426/#m829nm2021_424 (2025. május 03.)
- Dudás Gábor (2010): A légi közlekedési szektor liberalizációja és az európai fapados piac. *Tér és Társadalom*, XXIV. évf. 1. sz., 141-142.
- Pfening Ágota - Tóth Dávid (2023): A repülőterek és a légitársaságok közötti együttműködések evolúciója és annak hatása a repülőterek fenntarthatóságára. In: Szalai Katalin - Michalkó Gábor - Rátz Tamara (szerk.): *A turizmus válságjelenségei*. Székesfehérvár-Budapest, Kodolányi János Egyetem.

SZTRÁJKTILALOM A KÖZSZFÉRÁBAN *

Denich Rudolf Richárd¹

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (továbbiakban: EJEB vagy Bíróság) a Humpert és mások Németország elleni ügyében² (továbbiakban: Humpert ügy) ítéletével megállapította, hogy a német közszolgálatban érvényben lévő általános sztrájktilalom nem sérti az Emberi Jogok Európai Egyezménye (továbbiakban: EJE vagy az Egyezmény) gyülekezési és egyesülési szabadságáról szóló 11. cikkét.

A Humpert ügy nem csak azért érdekes, mert történetében először ebben az ügyben foglalkozott a sztrájkhoz való joggal közvetlenül³, azaz arra már az Egyezmény által is védett jogosultsággént tekintve a Bíróság. Hanem azért is, mert habár a strasbourgi Bíróság folyamatosan formálódó a szociális és munkavállalói jogosultságok tekintetében egyre inkább befogadóbb ítélkezési gyakorlatát bővíti, az ítélet akár visszalépésnek is tűnhet a sztrájkhoz való jog korlátozhatóságának vonatkozásában. Jelen tanulmányban ezért elsődlegesen azt szeretném bemutatni, hogy milyen egyedi körülmények és jogi környezet indokolhatta az EJEB számára a többi nemzetközi testület, illetve szervezet vonatkozó emberi jogi gyakorlatától való eltérést.

1. Az alapul szolgáló eljárás tényállása

A kérelmezők, Karin Humpert, Kerstin Wienrank, Eberhard Grabs és Monika Dahl német állampolgárok az érintett időszakban különböző szövetségi tartományok által köztisztviselői jogviszonyban foglalkoztatott tanárok voltak (Beamte).⁴ 2009-ben és 2010-ben a kérelmezők az Oktatási és Tudományos Szakszervezet más, munkaviszonyban álló tagjaival együtt különböző időtartamú sztrájkokban vettek részt a tanulási és munkakörülmények javítását követelve. A munkabeszüntetésért fegyelmi szankciókat szabtak ki rájuk, az intézkedések jogalapjául pedig a német köztisztviselők általános sztrájktilalmát

* DOI 10.21867/KjK/2025.1.5.

¹ Dr. *Denich Rudolf Richárd*, doktorandusz, DE Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

² Humpert és mások Németország elleni ügye, 2023. december 14-i ítélet, 59433/18., 59477/18., 59481/18., és 59494/18. sz. ügyek

³ Lörcher, Klaus (2024): 'Roll-Back' for the Right to Strike? The ECtHR Justifies the Ban for Civil Servant Teachers in Germany to Go on Strike. *International Labour Rights Case Law*, Vol.10, No. 2. 206-2011.

⁴ Nugraha, Ignatius Yordan (2024): *Defusing a Brewing Conflict with the Constitution: Humpert and Others v Germany, Procedural Rationality, and the Right of Civil Servants to Strike*. Starsbourg Observers Blog, February 6, 2024., <https://strasbourgobservers.com/2024/02/06/defusing-a-brewing-conflict-with-the-constitution-humpert-and-others-v-germany-procedural-rationality-and-the-right-of-civil-servants-to-strike/> (2024. július 30.) 1.

jelölték meg. A Schleswig-Holsteini Oktatási és Kulturális Minisztérium megállapította, hogy az első kérelmező nem tartott meg két tanórát, és megrovásban részesítette őt. Az Alsó-Szászországi Iskolaügyi Hatóság a második és a harmadik kérelmezőt öt tanítási óra elmulasztása miatt fejenként 100,- Euró pénzbírsággal sújtotta. A negyedik kérelmezőre pedig a Kölni Kerületi Önkormányzat fegyelmi határozatában 300,- Euró pénzbírságot szabott ki, mert 12 tanítási órájáról igazolatlanul maradt távol.⁵ Ezt követően a kérelmezők az ellenük hozott határozatokat különböző közigazgatási bíróságokon támadták meg.

2. Köszolgálat Németországban

A közsolgálatban foglalkoztatottak történelmileg sajátos jogállással bírnak Németországban, e különleges státuszukat pedig a közsolgálati „életpálya modell” hagyományos elvei („hergebrachte Grundsätze des Berufsbeamtentums”) határozzák meg, amelyek a Németországi Szövetségi Köztársaság Alaptörvényének (továbbiakban: Német Alaptörvény) 33. cikk (5) bekezdése alapján alkotmányos védelmet élveznek. Ezen elvek révén a közsolgálati alkalmazottakat olyan alkotmányos garanciák illetik meg, mint például az élethosszig tartó foglalkoztatáshoz; a bérenkívüli juttatásokhoz; az egészségbiztosításhoz; és a – közsolgálati – nyugdíjhoz való jog.⁶⁷ Ezek az előnyök azonban egy ún. „csomag” (package deal) részei, amely korlátozásokat is tartalmaz, valamint a munkáltató iránti lojalitás kötelezettségét is kimondja. A Szövetségi Alkotmánybíróság szerint ezen elvrendszer célja a stabil közigazgatás fenntartása, amelynek adott esetben a német közsolgálati alkalmazottak számára érvényben lévő sztrájktilalom is a részét képezi.⁸

A német állami iskolarendszerben azonban kettősség figyelhető meg a tanárok jogállását illetően. A közsolgálatban foglalkoztatottak – így a tanárok – kétharmada ugyanis szerződéses állami alkalmazottként tölti be pozícióját, azaz ők „klasszikus” munkaviszonyban állnak, ezáltal tehát nem vonatkoznak rájuk a közsolgálati előírások sem, így pedig sztrájkolni is jogosultak. A közsolgálatban dolgozók jogi helyzete évtizedek óta vitatott kérdés Németországban, politikai és jogi szempontból egyaránt. A szakirodalom számos képviselője foglalkozott már e témakörrel, valamint a nemzetközi bíróságok és testületek is gyakran közvetlen utalással a németországi helyzetre

⁵ Humpert és mások Németország elleni ügye [8]-[11] és [17]

⁶ A német nyugdíjrendszer ugyanis a hazaitól eltérő módon több pilléren nyugszik, és komplexebb annál.

⁷ FCC, 2018. június 12., 122. bekezdés, 113., 151. bekezdés, 181.

⁸ Batura, Justine (2023): *The Strike Ban For German Civil Servants Between Karlsruhe And Strasbourg*. verfassungsblog.de (2023. december 20.) <https://verfassungsblog.de/a-european-dialogue-on-strike-action/> (2024. október 27.)

hangsúlyozták a sztrájkhoz való jog alapvető fontosságát (például az Európai Unió Bírósága a Laval⁹ és a Viking¹⁰ ügyekben; az ENSZ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottságának ajánlásaiban Németországnak; az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának ajánlás megismétlése során; a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet Szakértői Bizottságának 2012-es jelentésében; az Európai Szociális Jogi Bizottság Németországra vonatkozó következtetéseiben).

2008-ban és 2009-ben a közszolgálati alkalmazottak sztrájktilalma körüli politikai vita újabb lendületet kapott két strasbourgi ítélet nyomán. A Demir és Baykara kontra Törökország,¹¹ illetve az Enerji Yapı-Yol Sen kontra Törökország¹² ügyekben az EJEB megállapította, hogy a török közszolgálati alkalmazottak általános sztrájktilalma és a sztrájkoló tanárokkal szemben alkalmazott retorziók sértették az Egyezményt. Ennek szellemében a Szövetségi Közigazgatási Bíróság úgy ítélte meg, hogy a vonatkozó német jog nem egyeztethető össze az EJEE 11. cikkének garanciáival, és felszólította a német törvényalkotást, hogy tegyen lépéseket.¹³ Végül a négy kérelmező alkotmányjogi panaszt nyújtott be a Szövetségi Alkotmánybírósághoz, kifogásolva a rájuk kiszabott fegyelmi intézkedéseket a sztrájkok, illetőleg a tanítás néhány órára történő beszüntetése miatt a jobb munkakörülmények érdekében. Alkotmányos jogaik sérelmét állították, és kifejezetten hivatkoztak az EJEB döntéseire is.¹⁴

3. Döntés Karlsruhe-ban

A Német Szövetségi Alkotmánybíróság végül 2018 júniusában a kérelmezőknek kedvezőtlen döntést hozott, ugyanis határozatában kimondta, hogy a Német Alaptörvény 9.§-nak 3. bekezdésében foglalt egyesülési jog – és így ennek olyan aljogosítványai, mint a sztrájkhoz való jog – minden személyt, így a köztisztviselőket is megilleti, ezért a kérelmezőkkel szemben hozott fegyelmi intézkedések valójában tényleg korlátozták ezen jogosultságukat, azonban ezt a korlátozást, beavatkozást indokoltnak találta. A Szövetségi Alkotmánybíróság szerint, más alkotmányos érdekek igazolják a jogkorlátozást, nevezetesen a Német Alaptörvény 33.§-nak 5. bekezdésében is szereplő, a hivatásos közszolgálat hagyományos elvei, amelyek közé tartozik a sztrájk tilalma is. Ez a stabil közigazgatás fenntartását, az állami feladatok ellátásának

⁹ C-341/05. sz Laval un Partneri Ltd kontra Svenska Byggnadsarbetareförbundet 2007.december 18-án hozott ítélet [ECLI:EU:C:2007:809]

¹⁰ , C-438/05.sz. The International Transport Workers' Federation & The Finnish Seamen's Union kontra Viking Line Abp & Oü Viking Line Eesti. 2007. december 11-i ítélet [ECLI:EU:C:2007:772]

¹¹ Demir és Baykara Törökország elleni ügye, 2008. november 12-i ítélet, 34503/97. sz. ügy.

¹² Enerji Yapı-Yol Sen Törökország elleni ügye, 2009. április 21.-i ítélet, 68959/01. sz. ügy.

¹³ Announcement of a Grand Chamber case concerning the right to strike of teachers with civil servant status, Press Release, Registrar of the Court, ECHR 343 (2023), 07.12.2023.

¹⁴ Batura (2023): *i.m.*

biztosítását, és ezáltal az állam és intézményei működésének biztosítását szolgálja. A sztrájkjog, még ha csak egyes köztisztviselők esetében is, alapvetően megkérdőjelezné a német hivatásos közzszolgálati rendszer alapjait, és ellentétes lenne az állam felé tanúsítandó lojalitási kötelezettséggel, illetőleg összeegyeztethetetlen lenne a „package deal” természetével. A Szövetségi Alkotmánybíróság tehát kimondta, hogy a sztrájktilalom nem ellentétes a Német Alaptörvénnyel.¹⁵ A kérelmezők – tekintettel arra, hogy belső jogorvoslati lehetőségeiket már kimerítették – a számukra kedvezőtlen alkotmánybíróági döntést követően az EJEB-hez fordultak.

4. Az EJEB ítéletének főbb érvei

Minden körülményt figyelembe véve a Bíróság megismételte, hogy a közzszolgálati alkalmazottak, köztük a jelen ügy kérelmezőihöz hasonló tanárok sztrájkhoz való jogának korlátozása valóban súlyos természetű volt. Ugyanakkor, bár a sztrájkhoz való jog a szakszervezeti szabadság fontos eleme, a sztrájk nem az egyetlen eszköz arra, hogy a szakszervezetek és tagjaik megvédjék a vonatkozó szakmai érdekeiket, valamint az Egyezmény Szerződő Államai elvileg szabadon dönthetnek arról, milyen intézkedéseket kívánnak hozni a EJEE 11. cikkének megtartása érdekében, amennyiben biztosítják, hogy a szakszervezeti szabadság tartalmát tekintve ne üresedjen ki az esetlegesen bevezetett korlátozások következtében. Ezzel kapcsolatban a Bíróság hangsúlyozta, hogy a kérelmezett államban különféle intézményi biztosítékok vannak érvényben, amelyek lehetővé teszik a közzszolgálati alkalmazottak és szakszervezeteik számára, hogy megvédjék, illetve képviseljék szakmai érdekeiket. A közzszolgálati dolgozók szakszervezeteinek törvényben rögzített joguk van részt venni a közzszolgálati dolgozókra vonatkozó törvényi rendelkezések megalkotásában, és az egyének alkotmányos joggal rendelkeznek a megfelelő állami ellátásban való részesüléshez, amelyet akár bíróság előtt is kikényszeríthetnek. Az EJEB megállapította, hogy ezek az intézkedések összességében lehetővé teszik a közzszolgálati dolgozók szakszervezetei és maguk a közzszolgálati dolgozók számára érdekeik hatékony védelmét. A német közzszolgálati dolgozók magas szakszervezeti tagsági aránya bizonyítja, hogy a szakszervezeti jogosultságok a közzszolgálatban foglalkoztatottak számára a gyakorlatban is hatékonyak. E tekintetben figyelemre méltó, hogy a Közzszolgálati Dolgozók és Kollektív Szerződési Unió – a legnagyobb közzszolgálati dolgozói szakszervezet, amely a közzszolgálati alkalmazottak mintegy 50 százalékát képviseli – azt nyilatkozta a Bíróságnak, hogy a közzszolgálati dolgozók már rendelkeznek minden olyan előnnyel, amelyet a sztrájk révén egyébként elviekben elérhetnének, a speciális jogállásukhoz

¹⁵ Uo.

kapcsolódó alkotmányos jogoknak köszönhetően, és ellenezte, hogy a közszolgálati alkalmazottak számára sztrájkjogot biztosítsanak.¹⁶

Ráadásul, ellentétben Enerji Yapı-Yol Sen ügyével – ahol egy körlevél, amelyet öt nappal egy országos sztrájknap előtt adtak ki, tiltotta meg, hogy a közszolgálati dolgozók részt vegyenek a sztrájkban, általános megfogalmazású feltételek mellett, anélkül, hogy bármilyen egyensúlyt állított volna fel az Egyezmény 11. cikk 2. bekezdésében felsorolt célok elérésére szükséges intézkedések kapcsán – , a német közszolgálati dolgozók sztrájkjának vitatott tilalma egy olyan rendelkezés, előírás, amely a különböző, potenciálisan versengő alkotmányos érdekek közötti mérlegelést tükrözi és valósít meg.¹⁷

A Bíróság megjegyezte továbbá, hogy minél meggyőzőbbek az általános intézkedés indoklásai, annál kevésbé fontos a Bíróság számára az adott ügyben az intézkedés hatása, és úgy találta, hogy a jelen ügyben a sztrájkra vonatkozó tilalom hatása nem haladja meg a kérelmezett Kormány által előterjesztett általános intézkedés következtében bevezetett korlátozások szilárd és meggyőző indoklásait, amelyet a Szövetségi Alkotmánybíróság átfogó értékelése is tükrözött. Figyelembe véve az összes olyan intézkedést, amelyek lehetővé teszik a közszolgálati dolgozók szakszervezetei és maguk a közszolgálati dolgozók számára a vonatkozó szakmai érdekek hatékony védelmét, a sztrájkra vonatkozó tilalom nem üresíti ki a közszolgálati dolgozók szakszervezeti szabadságát, így tehát ez a tilalom nem érinti a közszolgálatban foglalkoztatottak szakszervezeti szabadságának lényeges elemét, ahogyan azt az Egyezmény 11. cikke is garantálja. Ezenfelül a Bíróság álláspontja szerint a kérelmezőkkel szemben alkalmazott fegyelmi intézkedések nem tekinthetők súlyosnak, különösen azért, mert olyan fontos célokat szolgáltak, mint az EJEE-ben rögzített jogok védelmének a hatékony közigazgatáson keresztül történő biztosítása (a konkrét esetben mások oktatáshoz való jogának védelme), és a német bíróságok releváns és elegendő indokokat szolgáltatottak ezen intézkedések igazolására, alapos mérlegelést végezve az egymással versengő érdekek között, amely során törekedtek alkalmazni a Bíróság joggyakorlatát a hazai eljárások során. A köztisztviselői státuszú tanárok objektíve kedvező munkafeltételei Németországban tovább erősítik a jelen ügyben vitatott intézkedések arányosságát, akárcsak annak a lehetősége, hogy állami iskolai tanárként akár szerződéses állami alkalmazotti státuszban is dolgozhatnak, ez esetben viszont már a sztrájkhoz való jogosultsággal.¹⁸

Mindent összevetve végül a strasbourgi Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a kérelmezőkkel szemben hozott intézkedések nem lépik túl a kérelmezett államnak a jelen ügy körülményei között engedélyezett mérlegelési jogkörét, és

¹⁶ Humpert és mások Németország elleni ügye [144]

¹⁷ Uo. [145]

¹⁸ Uo. [145]

arányosnak bizonyultak az elérni kívánt jogos célokkal. Következésképpen nem állapítható meg az Emberei Jogok Európai Egyezményének 11. cikkének megsértése.

Fontos megjegyezni, hogy Németországban valójában nem beszélhetünk abszolút sztrájktilalomról a közszolgálati szférában, ugyanis az ún. szerződéses állami alkalmazottak – akik a közszolgálatban dolgozók mintegy 62 százalékát teszik ki – rendelkeznek sztrájkjoggal. Azokban a tartományokban, ahol a kérelmezők dolgoznak vagy dolgoztak, az állami iskolák tanárai elviekben választhatnak a közszolgálati, vagy a (munka)szerződéses állami alkalmazotti jogviszonyban történő foglalkoztatás között. A panaszosok is tisztában voltak ezen lehetőségükkel. A sztrájkokat, amelyekben a kérelmezők részt vettek, a szerződéses állami alkalmazotti státuszú tanárokért is tartották, a kérelmezők az EJEB-hez benyújtott panaszukban pedig többek között arra is hivatkoztak, hogy hátrányos megkülönböztetés érte őket azért, mert a szerződéses állami tanárokat nem szankcionálták az ugyanezen sztrájkban való részvételükért, csak a közszolgálati jogviszonyban állókat.¹⁹

A munkáltató és az adott tanár közötti megállapodás tárgyát képezte az, hogy a lehetőség volt-e szerződéses állami alkalmazottként dolgozni. A foglalkoztatási státusz megválasztását illetően a kérelmezők felvételének időpontjában – amely választási lehetőséggel egyébként a kérelmezők elmondásuk szerint nem rendelkeztek –, a Bíróság tudomásul vette a Szövetségi Kormány azon előadását, miszerint a második és harmadik kérelmező eleve csak köztisztviselői kinevezésre adta be álláspályázatát. A harmadik kérelmező által akkoriban használt jelentkezési lapon szerepelt egy rubrika, amely szerint „a jelentkezés szerződéses állami alkalmazotti státuszra is érvényes”; ezt a rubrikát nem jelölte be. Az első kérelmező korábban szerződéses állami alkalmazottként dolgozott, majd kifejezett kérésére kapott köztisztviselői státuszt. Ami pedig a közszolgálati jogviszonyból szerződéses állami alkalmazotti státuszba történő későbbi váltás lehetőségét illeti, mindkét fél egyetértett abban, hogy technikailag a köztisztviselőnek kérnie kell a felmentését, majd szerződéses állami alkalmazottként kell újból felvenni. Míg a kérelmezők azt állították, hogy nincs garancia arra, hogy a felmentett köztisztviselőket később szerződéses állami alkalmazotti státuszban újból alkalmazzák, a Kormány fenntartotta, hogy a gyakorlatban az ilyen státuszváltást, az újabb szerződéses állami alkalmazotti kinevezést megelőzően tárgyalják meg a köztisztviselő felmentésének kérelme előtt; így a kérelmezők azon állítása, hogy a felmentés kérése munkanélküliségi kockázatot jelentene a

¹⁹ Humpert és mások Németország elleni ügye [139]

köztisztviselő számára, téves volt. Állították, hogy az ilyen foglalkoztatási státuszváltoztatás jól bevált gyakorlat, és minden tartományban lehetséges, beleértve a kérelmezők eseteit is. Így az EJEB megjegyezte, hogy a kérelmezők nem bizonyították, hogy felkeresték volna munkáltatóikat a foglalkoztatási státuszuk megváltoztatásával kapcsolatban.²⁰

Szeretném kiemelni a német jogi környezet jellegét, különösen a szóban forgó korlátozó rendelkezések természetét és elfogadását illetően. A németországi köztisztviselők sztrájkjának tilalma tekintetében lényeges, hogy ez egy általános intézkedés, amely a Szövetségi Alkotmánybíróság által értelmezett Német Alaptörvényben gyökerezik, és tükröz egy Németországban régóta fennálló demokratikus konszenzust, valamint a különböző, esetlegesen versengő érdekek mérlegelésének eredményét. Ezért a Bíróság számára az intézkedés arányosságának értékelése során a központi kérdés nem az volt, hogy lehetett-e volna kevésbé korlátozó szabályokat elfogadni, vagy, vagy hogy az állam bizonyítani tudja-e, hogy a vitatott tilalom nélkül nem valósulna meg a folyamatos közoktatás biztosítása, hanem az, hogy a törvényhozó hatalom a köztisztviselői státuszú állami iskolai tanárookra vonatkozó kivétel be nem vezetésével a számára biztosított mérlegelési jogkörön belül járt-e el. Ebben az összefüggésben azon lehetőség, hogy a kérelmezők – választásuk szerint akár – szerződéses állami alkalmazotti státuszban, sztrájkjoggal rendelkező állami iskolai tanárokként is dolgozhatnak, olyan tényező, amelyet figyelembe kell venni a köztisztviselői státuszú állami iskolai tanárookra vonatkozó sztrájktilalom arányosságának értékelésekor.²¹

Annak ellenére, hogy látszólag ellentétes a joggyakorlat, az EJEB úgy ítélte meg, hogy a német közszolgálati alkalmazottakra érvényes sztrájktilalom nem sérti az Egyezményben foglalt jogokat, és elfogadta a Német Szövetségi Alkotmánybíróság érvelését a német és a török ügyek közötti különbségtétel vonatkozásában. Mindazonáltal a vizsgált tilalom értékelése során az EJEB kiemelt hangsúlyt fektetett az egyedi körülmények mérlegelésére, így az ítélet meghozatalában döntő szerepet játszott a német köztisztviselők sajátos helyzete, valamint az őket megillető különleges alkotmányos védelem, melyet összefüggő jogosultságok és törvényi garanciák alkotnak. Mindezt figyelembe véve úgy vélem, hogy a hasonló döntés és jogi érvelés az Egyezmény más részes állama esetében meglehetősen valószínűtlen.

²⁰ Uo. [140]-[141]

²¹ Buchholtz, Gabrielle: *Streikrecht für Staatsdiener? – Spagat am Bundesverfassungsgericht*, verfassungsblog.de, 18.01.2018., <https://verfassungsblog.de/streikrecht-fuer-staatsdiener-spagat-am-bundesverfassungsgericht/> (2024.08.30.)

Források jegyzéke:

- Batura, Justine (2023): *The Strike Ban For German Civil Servants Between Karlsruhe And Strasbourg*. verfassungsblog.de (2023. december 20.)
- Buchholtz, Gabrielle: *Streikrecht für Staatsdiener? – Spagat am Bundesverfassungsgericht*, verfassungsblog.de, 18.01.2018., <https://verfassungsblog.de/streikrecht-fuer-staatsdiener-spagat-am-bundesverfassungsgericht/> (2024.08.30.)
- <https://verfassungsblog.de/a-european-dialogue-on-strike-action/> (2024. október 27.)
- Lörcher, Klaus (2024): ‘Roll-Back’ for the Right to Strike? The ECtHR Justifies the Ban for Civil Servant Teachers in Germany to Go on Strike. *International Labour Rights Case Law*, Vol. 10, No. 2. 206-211
- Nugraha, Ignatius Yordan (2024): *Defusing a Brewing Conflict with the Constitution: Humpert and Others v Germany, Procedural Rationality, and the Right of Civil Servants to Strike*. Starsbourg Observers Blog, February 6, 2024., <https://strasbourgobservers.com/2024/02/06/defusing-a-brewing-conflict-with-the-constitution-humpert-and-others-v-germany-procedural-rationality-and-the-right-of-civil-servants-to-strike/> (2024. július 30.)
- C-341/05. sz Laval un Partneri Ltd kontra Svenska Byggnadsarbetareförbundet 2007. december 18-án hozott ítélet [ECLI:EU:C:2007:809]
- C-438/05.sz. The International Transport Workers' Federation & The Finnish Seamen's Union kontra Viking Line Abp & Oü Viking Line Eesti. 2007. december 11-i ítélet [ECLI:EU:C:2007:772]
- Demir és Baykara Törökország elleni ügye, 2008. november 12-i ítélet, 34503/97. sz. ügy.
- Enerji Yapı-Yol Sen Törökország elleni ügye, 2009. április 21-i ítélet, 68959/01. sz. ügy.
- Announcement of a Grand Chamber case concerning the right to strike of teachers with civil servant status, Press Release, Registrar of the Court, ECHR 343 (2023), 07.12.2023.
- Humpert és mások Németország elleni ügye, 2023. december 14-i ítélet, 59433/18., 59477/18., 59481/18., és 59494/18. sz. ügyek

KLÍMASEMLEGESSÉG A HÁBORÚ ÁRNYÉKÁBAN: HOGYAN BEFOLYÁSOLJA AZ OROSZ-UKRÁN HÁBORÚ AZ EU KLÍMAPOLITIKAI CÉLJAIT?*

Boros Anna Eszter¹

Az elmúlt években társadalmunkat számos krízis sújtotta, elég csak a migrációs hullámra, a Covid-19 járványra vagy az éppen zajló orosz-ukrán háborúra gondolni. Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy ezen események mögött továbbra is meghúzódik a klímaváltozás jelensége, mely a válságok multiplikátoraként a már eleve fennálló általános instabilitást fokozza.² A klímaváltozás hatékony kezelése érdekében elengedhetetlen a közösségi szintű összefogás, melyben kulcsszerepet játszik az Európai Unió (továbbiakban: Unió vagy EU) klímapolitikája.

Az Unió már az Európai Zöld Megállapodásban céljául tűzte ki, hogy 2050-re a világ első „klímasemleges kontinensévé” válik, megerősítve ezzel a globális vezető szerepét az éghajlatvédelem terén. Ennek körében számos uniós intézkedés – például az Európai Klímarendelet³ és a „Fit for 55%” intézkedéscsomag – látott már napvilágot. Ugyanakkor a nemzetközi és uniós szintű klímavédelmi összefogás alapból rengeteg potenciális konfliktusforrást rejt magában, melyet az orosz-ukrán háború csak tovább bonyolított.

1. Háború és az Unió klímapolitikai céljainak összefüggése

Az orosz-ukrán konfliktus és a klímapolitikai célok közötti összefüggés elsősorban a háború következtében kialakuló energiaválság és az energiapolitika vonatkozásában érhető tetten. Az energiapolitika szervesen összekapcsolódik az Unió klímapolitikai céljaival és magával a klímaváltozás jelenségével is. Egyrésről az energia-előállítás és felhasználás felelős az üvegházhatású gázok kibocsátásának nagyjából 75%-ért.⁴ Másrésről a megújuló energiaforrásokra

* DOI 10.21867/KjK/2025.1.6.

¹ Boros Anna Eszter, IV. éves jogász szakos hallgató, DE ÁJK

² Köböl-Benda Vivien (2023): *Az Emberi Jogok Európai bíróságának és az Európai Uniónak környezeti gyakorlata korunk környezeti válságában: különös tekintettel az éghajlati perek lehetőségére.* In: Bándi Gyula – Pogácsás Anett (szerk.): *Law in Times of Crisis – Jog válság idején: Selected doctoral studies – Válogatott doktorandusz tanulmányok.* Budapest: Budapest, Pázmány Press, 269-270.

³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1119 rendelete (2021. június 30.) a klímasemlegesség elérését célzó keret létrehozásáról és a 401/2009/EK rendelet, valamint az (EU) 2018/1999 rendelet módosításáról (európai klímarendelet). Európai Unió Hivatalos Lapja L 243., 2021.7.9, 1–17.

⁴ Kuresik Nóra – Mihály Zsombor – Tóth András József (2021): *Az Európai Zöld Megállapodás (EU Green Deal) bemutatása. Körforgásos Gazdaság és Környezetvédelem*, 5 évf., 4. sz., 1-23.

történő átállás és azok széles körű alkalmazása kulcsfontosságú a klímaváltozás elleni küzdelem terén, hiszen elősegítik a diverzifikációt és az energiafüggetlenséget.⁵ Mindemellett pedig a klímaváltozás jelentősen befolyásolja az energiatermelés-és fogyasztás tendenciáit.⁶ A két terület szoros kapcsolatát mutatja az Európai Bizottság által 2015-ben bemutatott energiaunió stratégia is, mely pillérjei között az energiabiztonság, energiahatékonyság és teljesen integrált belső energiapiac mellett megjelenik a klímaváltozás elleni fellépés és a gazdaság dekarbonizációja is.⁷ Az uniós klímacélok és az energiapolitika közötti összefüggés az energiabiztonság, energiafüggetlenség és diverzifikáció vonatkozásában érzékelhető a legerősebben.

A Nemzetközi Energiaügynökség viszonylag egységes meghatározása szerint az energiabiztonság a folyamatos és zavartalan hozzáférést jelenti a megfelelő mennyiségű energiához megfizethető áron.⁸ Ezt a definíciót viszont érdemes kiegészíteni azzal, hogy eltérően értelmezhető az energiabiztonság attól függően is, hogy egy adott ország rövid vagy hosszútávú érdekei szempontjából vizsgáljuk a kérdést. A rövidtávú energiabiztonsági érdekek főként a háború okozta energiaválság következményeinek akut kezelésére fókuszálnak, míg a hosszútávú célok a gazdasági fejlődésre és környezeti fenntarthatóságra helyezik a hangsúlyt.⁹ Ebből következik, hogy az Unió klímapolitikai céljai elsősorban az energiabiztonság hosszútávú céljaival mutatnak szoros összefüggést.

Az energiabiztonság ernyőfogalma¹⁰ eltérő jelentéstartalommal bír attól függően is, hogy egy ország vagy régió túlnyomórészt importra szorul vagy exportörnek tekinthető.¹¹ Bár a mai világ gazdaság működése alapvetően a fosszilis energiaforrásokra épül,¹² ugyanakkor kifejezetten kevés régió állít elő ilyen típusú energiát, mely következtében a legtöbb ország, illetve maga az

⁵ Zsolt Melinda (2023): *Az Európai Unió megújuló energiákra vonatkozó törekvései és a közös kül-és biztonságpolitika*. PhD dolgozat, Budapest, Nemzeti Közszerológái Egyetem, 73. Elérhető: https://hdi.uni-nke.hu/document/hdi-uni-nke-hu/0.%20%C3%89rtekez%C3%A9s_Zsolt%20Melinda.pdf (letöltés dátuma: 2024. november 25.)

⁶ Zsolt (2023): *i.m.*, 176.

⁷ European Council (2024): *Energy union*. 2024. Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/energy-union/> (letöltés dátuma: 2024. november 27.)

⁸ Zsolt Melinda (2020): A jövő homályába vész az energiaszuverenitás megoldása. Az energiabiztonság szerepe Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájában. *Hadtudomány*, 3.évf. 3.sz., 3-16.

⁹ Zsolt Melinda(2020): *i.m.* 5.

¹⁰ Takács Gergely (2018): Az energiabiztonság három legfontosabb jellemzője – Egymástól függő, integrált, összekötött energiarendszerek. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2018, 6. évf., 3. sz. 65-81.

¹¹ Meskó Dániel (2020): *Békes célú orosz nukleáris export a 21. században. Diplomácia, energiabiztonság és gazdaság*. Nemzeti Közszerológái Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Budapest. Elérhető:

https://www.researchgate.net/publication/380890889_Bekes_celu_orosz_nuklearis_export_a_21_szaazadban_-_diplomacia_energiabiztonsag_es_gazdasag (letöltés dátuma: 2024. november 26.)

¹² Vasali Zoltán (2023): Mit tud megőrizni az Európai unió energia-és háborús válság idején a környezetvédelmi és a klímapolitikai célkitűzéseiből? *Közelítések*, 10. évf., 1. sz. 48-64.

Unió is energiaimportra szorul.¹³ Az EU energiafelhasználásának 63%-a származott 2022-ben importból,¹⁴ ugyanakkor megfigyelhető, hogy az Unión belül az egyes tagállamok között hatalmas szórások tapasztalhatók.¹⁵ Ezt példázza, hogy még 2020-ban Észország energiafüggősége mindössze 10,5% volt, addig Máltán ugyanebben az évben 97%-os mértéket rögzítettek.¹⁶ Ez a nagymértékű energiafüggőség az Uniót kiszolgáltatottá tette az orosz földgáz-és kőolajimportnak, melyet az Oroszországi Föderáció gazdasági és politikai fegyverként¹⁷ is felhasznált.

Az EU orosz energiaimporttól való függőségét alapvetően két aspektusból lehet értelmezni. Egyrészt lehet beszélni az érzékeny függőségről, mely arra mutat rá, hogy egy adott államban történő politikai változások milyen gyorsan és milyen költségekkel hatnak más államokra.¹⁸ A sebezhető függőség pedig azt vizsgálja, hogy az érzékenység negatív hatásainak megoldására létezik-e az adott államban alternatív szakpolitikai megoldás.¹⁹ Az Unió orosz energiaimportjától való függőségében mindkét elem megjelenik.

Mind az energiabiztonság, mind pedig az energiafüggetlenség biztosításának egyik kulcseleme a diverzifikáció. A diverzifikáció számos aspektusból értelmezhető, egyaránt vonatkozhat az importálók körére, az ellátási útvonalakra, illetve az energiaforrásokra is.²⁰ A klímaváltozás elleni küzdelem körében az energiaforrások közötti diverzifikáció játszik leginkább szerepet, ugyanis az az energiamixben növekvő megújuló energiaforrások részaránya értelemszerűen csökkenti a magas üvegházhatásúgáz-kibocsátással járó fosszilis energiahordozók felhasználását.

2. Hogyan befolyásolja a háború az EU klímapolitikai céljait?

2.1. Háborúban rejlő lehetőségek

¹³ Popp József – Oláh Judit (2022): Kihívások: Az Európai zöld megállapodás hatása a körforgásos bioökonómiára az EU-ban. *Gazdálkodás*, 66. évf. 5.sz., 444-484.

¹⁴ Eurostat (2024): *Shedding light on energy in Europe – 2024 edition*. Elérhető: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/energy-2024> (letöltés dátuma: 2024. november 26.)

¹⁵ Tóth Bettina (2023): *Zöld ágra juthat még az európai zöld megállapodás?* In: Navracsics Tibor – Schmidt Laura – Tárnok Balázs (szerk.): *Úton a magyar uniós elnökség felé*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 157.

¹⁶ Brucker Balázs – Jóna László – Szemerédi Eszter (2024): Magyarország energiapiacának átfogó elemzése az Európai Unió változó prioritásainak tükrében. *Tér és Társadalom*, 38. évf., 1. sz. 155-182.

¹⁷ MirandaAlice, Schreurs (2023): Implications of the Russian War on Ukraine for Climate Policy and the Geopolitics of Energy. *Canadian Journal of European and Russian Studies*, 16. évf., 2. sz. 90-113.

¹⁸ Zsolt (2023): *i.m.*, 37.

¹⁹ Zsolt (2023): *i.m.*, 38.

²⁰ Zsolt (2023): *i.m.*, 26.

Bár az orosz-ukrán konfliktus számos kihívás elé állította a globális világot és az Uniót, ugyanakkor a klímapolitika vonatkozásában több lehetőséget is magában rejthet. A háború felhívta a figyelmet az Unió túlzott energiafüggőségére és az abból eredő potenciális veszélyekre. Mindemellett pedig egyfajta katalizátor szerepet tölthet be a zöld átállás megvalósításában, ugyanis sürgeti a megújuló energiaforrásokra történő áttérést. Így kijelenthető, hogy az orosz-ukrán konfliktus és energiaválság rákényszerítette az Uniót arra, hogy a korábban kitűzött klímasemlegességi célját a tervezettnél korábban próbálja meg végrehajtani, felgyorsítva a már folyamatban lévő energiaátmenetet.²¹

A háború hatására emelkedtek a fosszilis energiahordozók árai, mely kedvez az alacsony üvegházhatásúgáz-kibocsátással járó alternatív energiaforrások térnyerésének és az energiahatékonyságot ösztönző beruházásoknak.²² Továbbá jellemző, hogy az energiaválság megoldása nagyjából ugyanazon eszköztárat – a megújuló energiaforrásokra történő átállást - követeli meg, mint a klímacélok elérése.²³ A háború hatására tovább csökkent az eddig is ingatag lábakon álló bizalom az orosz energiainport felé, így a legtöbb uniós tagállamnak újra kellett értelmeznie az energiapolitikáját, mely következtében előtérbe kerültek az alternatív energiaforrások.²⁴

2.2. Akadályozó tényezők

2.1.1. Rövidtávú biztonságpolitikai érdekek előtérbe kerülése

Mint ahogy már utaltam rá, az energiabiztonság kulcsfontosságú nemzetbiztonsági és regionális stabilizáló erő.²⁵ Éppen ezért komoly biztonságpolitikai kihívásnak tekinthető a megfelelő mennyiségű és minőségű energia hiánya. A háború hatására előtérbe kerültek a biztonságpolitikai törekvések, és az energetikai szempontok priorizálása révén – annak ellenére, hogy a két terület szorosan összefügg – a klímavédelmi szempontok háttérbe szorultak.²⁶ Továbbá mivel az energiabiztonság – szemben a klímapolitika közösségi jellegével – elsősorban nemzeti szinten kezelt terület, így az arra vonatkozó döntések meghozatalakor jellemzően másodlagos jelleget öltenek az olyan uniós érdekek, mint a klímasemlegesség.²⁷

²¹ Zsolt (2023): *i.m.*, 132.

²² Popp – Oláh (2022): *i.m.*, 450.

²³ Vasali (2023): *i.m.*, 31.

²⁴ Izabela Surwillo (2023): *Reflections on the energy crisis in Europe*. 2023. Elérhető: <https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2023/01/10.-Reflections-on-the-energy-crisis-in-Europe-Izabela-Surwillo.pdf> (letöltés dátuma: 2024. november 27.)

²⁵ Zsolt (2023): *i.m.*, 6.

²⁶ Tóth (2023): *i.m.*, 157.

²⁷ Zsolt (2023): *i.m.*, 176.

A háború és energiaválság hatására nagymértékben növekedtek az élelmiszer- és energiaárak, illetve számos országban elszabadult az infláció, mely veszélybe sodorta az emberek megélhetését.²⁸ A kialakuló helyzet orvoslása érdekében az államok fő céljává a rövidtávú ellátásbiztonság hatékony biztosítása vált, azaz, hogy képesek legyenek gyorsan reagálni a kereslet-kínálat egyensúlyának hirtelen és jelentős mértékű megváltozására, mely érdekében jellemzően visszatértek a fosszilis energiahordozókhoz.²⁹ Ezt mutatja az a tendencia is, hogy számos országban megfigyelhető volt a szénerőművek üzemidejének meghosszabbítása vagy újra működésbe állítása.³⁰ Emellett pedig a tagállamok hosszútávú energiabiztonsági törekvései közé ismét bekerültek az eddig csak átmeneti megoldásnak tartott gázinfrastruktúra-fejlesztések, illetve – a diverzifikáció köntösébe álcázva – kiemelt kormányzati érdekévé vált az Oroszországtól eltérő gázszolgáltatókkal való szorosabb kapcsolatépítés is, mely tényezők mind a fosszilis energiahordozók arányának növekedéséhez vezethet.³¹

2.1.2. Technológia-és tőkehiány

További akadály, hogy a zöld átállás kifejezetten idő-és tőkeigényes, illetve fejlett technológiai háttérrel követel meg, mely számos uniós ország számára nem áll rendelkezésre. Kihívást jelent az EU számára, hogy a dekarbonizációhoz szükséges tisztaenergia-technológiák hatékony biztosításához kiépítse a megfelelő ellátási láncokat, úgy, hogy közben biztosítsa az energiaellátás feltételeit is.³² Emellett nehezíti az Unió helyzetét az is, hogy a háború hatására az ellátási láncok akadoznak, számos – a zöld átmenethez kulcsfontosságú alapanyag – hiánycikké vált, ez pedig lassítja a megújuló energetikai berendezések gyártását is.³³

A megújuló energiahordozókra történő átállás rendkívül költséges és emiatt elkerülhetetlennek látszik az ún. „klímafláció” jelenség bekövetkezése, mely a zöld átmenet okozta átmeneti inflációs hatásra utal.³⁴ Az infláció pedig komoly visszatartó erőnek minősülhet a zöld technológiákba való beruházások

²⁸ Brown, Oli (2023): *How Russia's war on Ukraine is threatening climate security*. 2023. Elérhető: <https://www.chathamhouse.org/2023/03/how-russias-war-ukraine-threatening-climate-security> (letöltés dátuma: 2024. november 27.)

²⁹ Zsolt (2023): *i.m.*, 19.

³⁰ Tóth (2023): *i.m.*, 157.

³¹ Vasali (2023): *i.m.*, 51.

³² Zsolt (2023): *i.m.*, 152.

³³ Magyarország Nemzeti Energia-és Klímate terve: 2023. évben felülvizsgált változat. 2023. Elérhető: <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/5/54/54b/54b7fc0579a1a285f81d183931bfaa7e4588b80e.pdf> (letöltés dátuma: 2024. november 27.)

³⁴ Kun Viktória (2024): *A zöld átmenet átalakítja a globális gazdasági rendet*. 2024. június. 18. Elérhető: <https://klimapolitikaiintezet.hu/elemzes/a-zold-atmenet-atalakítja-a-globális-gazdasági-rendet> (letöltés dátuma: 2024. november 27.)

vonatkozásában, hiszen azok rövidtávon mindenképp jelentős bevételkiesést eredményeznek, különösen a karbonintenzív iparágakban.

2.1.3. Geopolitikai feszültségek

Az Unió tagállamai különböző mértékben függnek az orosz import energiahordozóktól, emiatt pedig eltérően is kezelik Oroszországot, mint politikai partnert.³⁵ Még az országok egy része csupán egy könnyen elérhető lehetőségként viszonyulnak az olcsóbb orosz energiához, addig egyes államok vonatkozásában erős interdependencia figyelhető meg.³⁶ Ebből a szempontból elsősorban a Közép-Kelet-Európa tagállamainak helyzetét emelném ki. Ebben a térségben jellemzően – történelmi és földrajzi okokra visszavezethetően – továbbra is kifejezetten erős az orosz befolyás mind politikai, mind gazdasági szempontból. Ez a függés pedig megmutatkozik a térség regionális energiapolitikai helyzetében is.

Annak ellenére, hogy az adott régióban meglehetősen magas a megújuló energiaforrások természetes potenciálja, az egyes tagállamok elsősorban a hagyományos karbonintenzív iparra rendezkedtek be, és a tőke, illetve a piaci befektetők hiánya miatt időben később kezdtek csak el befektetni a megújuló technológiákba.³⁷ Mindemellett a térség egyfajta fizikai közvetítőként is funkcionál Nyugat-Európa és Oroszország között, ugyanis terültén jutnak el az orosz fosszilis energiaforrások a nyugati területekre.³⁸

Problémát jelenthet az adott régióban, hogy az orosz befolyás miatt alaphoz képest az energiatülség és diverzifikáció iránti elköteleződés, illetve a karbonintenzív iparágak túlsúlya miatt radikális, akár rendszerszintű változtatásokra lenne szükség, mely az alaphoz instabil politikai és társadalmi légkörben további feszültséget szülhet. Ezen potenciális konfliktusok pedig hátráltathatják a nemzetközi és uniós közösség törekvéseit a klímavédelem területén.³⁹

2.1.4. REPoweEU-terv lehetőségei

Az orosz-ukrán háború és az energiaválság negatív hatásaira válaszul mutatta be az Európai Bizottság a REPoweEU-tervét, melynek célja egyrészt az orosz fosszilis energiatülség csökkentésének felgyorsítása, illetve annak teljes

³⁵ Zsolt (2023): *i.m.*, 128.

³⁶ Zsolt (2023): *i.m.*, 128.

³⁷ Ferencz Zoltán József (2021): *A megújuló energia iránti igények különbözőségei a közép- és kelet-európai országokban, a klímaváltozás tükrében*. In: Becsey Zsolt (szerk.): Tanulmánykötet a nemzetközi kapcsolatok témaköréből. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, 118.

³⁸ Ferencz (2021): *i.m.*, 118.

³⁹ Zsolt (2023): *i.m.*, 190.

megszüntetése 2030-ra, másrészt pedig az energiadiverzifikáció elősegítése.⁴⁰ A meghatározott célok elérése érdekében a terv hatalmas hangsúlyt fektet az energiamegtakarításra, energiaellátás diverzifikálására és a megújuló energiaforrások használatára való átállás felgyorsítására.⁴¹

Ugyanakkor a REPowerEU-terv visszalépésként fogható fel az Európai Zöld Megállapodás fenntarthatósági céljaihoz képest, mivel elsősorban az energiabiztonságra és a kieső orosz fosszilis energiahordozók rövid időn belüli helyettesítésére fókuszál, háttérbe szorítva a klímavédelmi érdekeket.⁴² Emellett pedig a Nemzetközi Energiaügynökség véleménye szerint az Unió REPowerEU-tervvel szemben támasztott elvárásai túlzottan optimisták, ugyanis annak eléréséhez nem áll rendelkezésre a megfelelő szakpolitikai támogatás, túl lassúnak tekinthető a szükséges technológiai háttér kiépítése, továbbá a megújulóenergia-projektek engedélyezési eljárásai is túlságosan hosszúak és bonyolultak.⁴³

Összességében látható tehát, hogy a háború és az annak nyomában kialakuló energiaválság több lehetőséget hordoz magában a klímasemlegesség teljesítésének vonatkozásában, ugyanakkor komoly kihívásokat is felvet. A háború következtében kialakuló biztonságpolitikai kérdések, geopolitikai, társadalmi, humanitárius és gazdasági tényezők elterelhetik a figyelmet a klímaválság problémájáról,⁴⁴ mely az Unió által vállalt klímasemlegességi célok megvalósítását is veszélybe sodorhatja. Kérdésként merül fel, hogy az Unió mennyire képes kihasználni a háború okozta lehetőségeket, továbbá hogyan tudja megteremteni és fenntartani a kényes egyensúlyt a klímavédelemben vállalt globális vezetőszerpe, illetve a biztonsági, ellátási és gazdasági reálpolitikai döntések között.⁴⁵

⁴⁰ European Commission (2022): "Communication from the European Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: REPowerEU: Joint European Action for more affordable, secure and sustainable energy", *Official journal of the European Union*, COM (2022) 108 final, Brussels, 8 Mars 2022, pp. 4.

⁴¹ Violeta Mihaela Dinca– Simona Moagar-Poladian– Tanase Stamule – Puiu Nistoreanu (2023): The REPowerEU Plan and the Transition to Green Energy in Romania. *Amfiteatru Economic*, 25. évf., 64. sz. 1-16.

⁴² Vezzoni, Rubén (2023): Green growth for whom, how and why? The REPowerEU Plan and the inconsistencies of European Union energy policy. *Energy Research & Social Science*, 101.sz. 1-15.

⁴³ Jerzy Jendrośka - Alina Anapyanova (2023): Towards a Green Energy Transition: REPowerEU Directive vs Environmental Acquis? *Elni Review*, 23. sz. 1-5.

⁴⁴ Kandrács Csaba (2023): A fenntartható gazdaság finanszírozása Magyarországon, lehetőségek és kihívások: dekarbonizáció, zöld átállás, fenntartható pénzügyek, központi bank. *Pénzügyi Szemle*, 69. évf., 1. sz. 29-46.

⁴⁵ Zsolt (2023): *i.m.*, 8.

Az elmúlt időszak rámutatott arra, hogy hiába nyújtott lehetőséget a háború a klímasemlegesség menetrendjének felgyorsítására, ha nem elég felkészült az Unió a drasztikus, de szükséges változtatásokra. Ugyanis láthatóan még nem áll az EU rendelkezésre a megfelelő technológiai háttér, illetve tőkefedezet, és nem képes az európai ipar elég gyorsan kiépíteni a szükséges feltételeket.⁴⁶ Ez pedig magában rejt annak veszélyét, hogy az Unió háttérbe szorítja a klímavédelmi szempontokat az energiabiztonság érvényesítése érdekében, hátráltatva vagy akadályozva ezzel a klímasemlegességi célok teljesítését.

Források jegyzéke:

- Brown, O. (2023): *How Russia's war on Ukraine is threatening climate security*. <https://www.chathamhouse.org/2023/03/how-russias-war-ukraine-threatening-climate-security> (2024. november 27.)
- Brucker Balázs – Jóna László – Szemerédi Eszter (2024): Magyarország energiapiacának átfogó elemzése az Európai Unió változó prioritásainak tükrében. *Tér és Társadalom*, 38.évf.1.sz. 155-182.
- Dinca, V. M. – Moagar-Poladian, S. – Stamule, T. – Nistoreanu, P. (2023): The REPowerEU Plan and the Transition to Green Energy in Romania. *Amfiteatru Economic*, 25.évf., 64.sz., 676-690.
- Ferencz Zoltán József (2021): *A megújuló energia iránti igények különbözőségei a közép-és kelet-európai országokban, a klímaváltozás tükrében*. In: Becsey Zsolt (szerk.): *Tanulmánykötet a nemzetközi kapcsolatok témaköréből*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, 109-131.
- Gyüre Annamária Csilla (2018): *Az éghajlat védelmének jogi keretei*. PhD dolgozat, Debrecen, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, Elérhető: <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/51d3ec47-b282-44d1-b525-ffaf1a771283/content> (2024. november 25.)
- Jendroška J. – Anapyanova, A. (2023): Towards a Green Energy Transition: REPowerEU Directive vs Environmental Acquis? *Elni Review*, 23. évf. 1-5.
- Kandrács Csaba (2023): A fenntartható gazdaság finanszírozása Magyarországon, lehetőségek és kihívások: dekarbonizáció, zöld átállás, fenntartható pénzügyek, központi bank. *Pénzügyi Szemle*, 2023, 69. évf., 1. sz. 29-46.

⁴⁶ Zsolt (2023): *i.m.* 138.

- Köből-Benda Vivien (2023): *Az Emberi Jogok Európai bíróságának és az Európai uniónak környezeti gyakorlata korunk környezeti válságában: különös tekintettel az éghajlati perek lehetőségeire*. In: Bándi Gyula–Pogácsás Anett (szerk.): *Law in Times of Crisis - Jog válság idején: Selected doctoral studies - Válogatott doktorandusz tanulmányok*. Budapest: Pázmány Press, 267–282.
- Kun Viktória (2024): A zöld átmenet átalakítja a globális gazdasági rendet. 2024. Elérhető: <https://klimapolitikaiintezet.hu/elemzes/a-zold-atmenet-atalakitja-a-globalis-gazdasagi-rendet> (2024. november 27.)
- Kurcsik Nóra – Mihálydy Zsombor – Tóth András József (2021): Az Európai Zöld Megállapodás (EU Green Deal) bemutatása. *Körforgásos Gazdaság és Környezetvédelem*, 5. évf., 4. sz. 5–27.
- Meskó Dániel (2020): *Békés célú orosz nukleáris export a 21. században. Diplomácia, energiabiztonság és gazdaság*. Szakdolgozat, Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/380890889_Bekes_celu_orosz_nuklearis_export_a_21_szazadban_-_diplomacia_energiabiztonsag_es_gazdasag (2024. november 26.)
- Muth Dániel (2022): A klímaturatosságot magyarázó elméletek átfogó elemzése: strukturális, intézményi és egyéni megközelítések. *Tér és Társadalom*, 36. évf., 4. sz. 89-101.
- Popp József – Oláh Judit (2022): Kihívások: Az Európai zöld megállapodás hatása a körforgásos bioökonómiaira az EU-ban. *Gazdálkodás*, 66. évf., 5. sz. 444-453.
- Schreurs, M. (2023): Implications of the Russian War on Ukraine for Climate Policy and the Geopolitics of Energy. *Canadian Journal of European and Russian Studies*, 16. évf., 2. sz., 90-113.
- Surwillo, I. (2023): Reflections on the energy crisis in Europe. 2023. Elérhető: <https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2023/01/10.-Reflections-on-the-energy-crisis-in-Europe-Izabela-Surwillo.pdf> (2024. november 27.)
- Takács Gergely (2018): Az energiabiztonság három legfontosabb jellemzője - Egymástól függő, integrált, összekötött energiarendszerek. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 6. évf., 3. sz. 65–81.
- Tóth Bettina (2023): *Zöld ágra juthat még az európai zöld megállapodás?* In: Navracsics Tibor – Schmidt Laura – Tárnok Balázs (szerk.): *Úton a magyar uniós elnökség felé*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 149-162.

- Vasali Zoltán (2023): Mit tud megőrizni az Európai unió energia-és háborús válság idején a környezetvédelmi és a klímapolitikai célkitűzéseiből? *Közelítések*, 10. évf., 1. sz. 48-64.
- Vezzoni, R. (2023): Green growth for whom, how and why? The REPowerEU Plan and the inconsistencies of European Union energy policy. *Energy Research & Social Science*, 101. évf. 1–15
- Zsolt Melinda (2020): A jövő homályába vész az energiaszuverenitás megoldása. Az energiabiztonság szerepe Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájában. *Hadtudomány*, 3. évf., 3. sz., 3-16.
- Zsolt Melinda (2023): *Az Európai Unió megújuló energiákra vonatkozó törekvései és a közös kül-és biztonságpolitika*. PhD dolgozat, Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Eurostat (2024): *Shedding light on energy in Europe – 2024 edition*. Elérhető: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/energy-2024> (2024. november 26.)
- European Council (2024): *Energy union*. 2024. Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/energy-union/> (2024. november 27.)
- Magyarország Nemzeti Energia-és Klímate terve: 2023. évben felülvizsgált változat. Elérhető: <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/5/54/54b/54b7fc0579a1a285f81d183931bfaa7e4588b80e.pdf> (2024. november 27.)
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1119 rendelete (2021. június 30.) a klímasemlegesség elérését célzó keret létrehozásáról és a 401/2009/EK rendelet, valamint az (EU) 2018/1999 rendelet módosításáról (európai klímarendelet). Európai Unió Hivatalos Lapja L 243., 2021.7.9, p. 1–17.
- European Commission (2022): Communication from the European Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: REPowerEU: Joint European Action for more affordable, secure and sustainable energy. Official journal of the European Union, COM (2022) 108 final, Brussels, 8 Mars 2022.

ADATVÉDELEM AZ EURÓPAI UNIÓBAN*

Balogh Zsuzsanna¹

Többször hallhattuk már, hogy a XXI. század egyik legnagyobb értéke, a személyes adat, azonban nem mindenki számára egyértelmű, hogy ez miért is van így. A személyes adatok olyan adatok, amelyek alkalmasak a személy beazonosítására. A személyes adatok védelmének biztosításával foglalkozik az adatvédelem. Az adatok védelmének érdekében alkotta meg az Európai Unió (a továbbiakban: EU vagy Unió) az általános adatvédelmi rendeletet (General Data Protection Regulation, továbbiakban: GDPR). Hipotézisem szerint a GDPR megalkotása nagy előrelépést jelentett az adatvédelem területén, azonban ez a rendelkezés sem bizonyul elég hatékonynak a személyes adatok védelme tekintetében, így a piaci verseny a belső piacon továbbra is torzulásnak van kitéve. Ez pedig megnehezíti a digitális egységes piac kialakítását, amely az EU egyik priorizált céljává vált az utóbbi évtizedben. A megfelelő fellépéshez az Európai Uniónak erősebb eszközökre lenne szüksége, amely megvalósítása különösen nehéz, mivel a tagállamok nehezen mondanak le szuverenitásukról ezen a területen.

1. Történeti háttér

Adatvédelemről már a XX. század közepétől beszélhetünk, azonban az Európai Uniónak erre vonatkozó szabályozása csak az 1990-es években született. Adatvédelmi szempontból, elsődleges nemzetközi jogforrásnak tekinthetjük az 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát (EJENY). Ez volt az első alkalom, amikor ugyan még csak érintőlegesen, de már foglalkozott az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) az adatvédelemmel, felhívva annak fontosságára a figyelmet.²

Az EJENY elfogadásának idején, 1948-ban még természetesen nem beszélhettünk adatvédelemhez való jogról, de már az egyezmény 12. cikkében is deklarálták a magánélethez való jogot, amelyből közvetlenül levezethető az adatvédelemhez való jog. A EJENY által felállított emberi jogi keretrendszer betartása nem kötelező érvényű, ellentétben az 1950-ben az Európa Tanács által megalkotott Emberi Jogok Európai Egyezményével (EJEE). Az egyezmény alapját az EJENY-ben meghatározott emberi jogok képezték, itt azonban az

* DOI 10.21867/KjK/2025.1.7.

¹ Balogh Zsuzsanna, V. éves jogász szakos hallgató, DE ÁJK

² Friedery Réka - Horváthy Balázs (2018): *Az Európai Unió Alapjogi Chartája*. Budapest, HVG-ORAC, 248-257.

aláíró országok kötelezettséget vállaltak arra, hogy tiszteletben tartsák a benne foglaltakat, tehát például a személyes adatok védelmét.

2. Az Európai Unió szabályozás

Az Európai Unió a nemzetközi kezdeményezésektől eltérően csak a '90 években kezdett el az adatvédelemmel foglalkozni. A fellépésüket az adatok mennyiségének emelkedése és a határon túlnyúló adatmozgás problémájának megoldása indikálta, ennek érdekében alkotta meg a 95/46/EK irányelvet (továbbiakban Irányelv), amely a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szól. Az Európai Parlament és a Tanács által elfogadott irányelv 1995. október 24-én lépett életbe. Az irányelv megalkotása során két célt tartottak szem előtt a jogalkotók, egyrészt a természetes személyek alapvető jogainak védelmét, a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában, másrészt pedig a személyes adatok tagállamok közötti szabad áramlásának elősegítését. Ezt a két, látszólag egymásnak ellentmondó célt, az irányelv úgy kívánta elérni, hogy a személyes adatok magas szintű védelmével, elősegítse az adatok szabad áramlását, nemcsak az Európai Unión belül, hanem harmadik országok felé is.³

Az Irányelv nem aratott töretlen sikert, mivel túl nagy autonómiát biztosított az implementálás során a tagállamoknak, nem tudott elég rugalmasan reagálni a digitális korszak változásaira és kihívásaira, valamint nem rendelkezett az EU-n kívüli adatáramlásról, ezzel nehezítve a globális üzleti tevékenységet.⁴ A 2000-es évek közepére, mindenki számára egyértelművé vált, hogy az Európai Unió adatvédelmi szabályait gyökeresen át kell alakítani, annak érdekében, hogy olyan jogszabály legyen hatályban, ami képes alkalmazkodni a változó világ dinamikájához és képes hatékonyan biztosítani az adatok védelmét, valamint ellenőrzési jogot biztosít az adatgazdáknak.

Az Európai Bizottság 2009-ben hívta össze az adatvédelmi konferenciát, amelynek célja a korábbi személyes adatokat védő jogszabályok megreformálása volt. Ennek a konferenciának a keretein belül kezdődött meg az ötletelés, egyezkedés egy új jogszabály megalkotására. Egy évvel később, az Európai Bizottság tájékoztató formájában ismertette az adatvédelemmel kapcsolatos újítások leglényegesebb pontjait.⁵ Ebben a kiadott tájékoztatóban szerepelt az is, hogy az Európai Unióban egy olyan jogrendszerre van szükség, ami egységesíti és harmonizálja az adatvédelemmel kapcsolatos

³ Szőke Gergely László (2014): *Az európai jog megújítása – Tendenciák és lehetőségek az önszabályozás területén*. Doktori (PhD) értekezés, Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 44.

⁴ Vörös Viktor (2022): *A GDPR múltja, jelene, és jövője*. Jogi Fórum, Kaposvár, 17.
https://www.jogiforum.hu/wp-content/uploads/2022/07/voros-viktor_gdpr_cimlappal.pdf (2024.2.16.)

⁵ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye: A személyes adatok európai unión belüli védelmének átfogó megközelítése., 2011/C 248/21.

szabályozásokat az Unió területén. Nyilvánvaló vált, hogy amennyiben az uniós állampolgárok személyes adatainak védelme a cél, mindaz EU-ban, mind pedig azon kívül, akkor mihamarabbi változtatásokra és egy új jogszabály megalkotására lesz szükség.

3. Az adatvédelmi rendelet megalkotásához vezető út

A konzultációs folyamat 2012 elején ért véget, amikor is az Európai Bizottság nyilvánosságra hozta a megújított adatvédelmi szabályozás tervezetét (Európai Bizottság véleménye, 2012/0010, (COD)). A tervezet módosítására, finom hangolásra rengeteg javaslat érkezett, mind a tagállamok kormányaitól, mind pedig a fennálló adatvédelmi hatóságoktól. Az Európai Bizottság, az Európai Unió Tanácsa, illetve az Európai Parlament további tárgyalásokat folytatott a rendelet tökéletesítése érdekében, így 2015 végén ők hárman megegyeztek a rendelet végleges tartalmában. A 2016/679 az Általános Adatvédelmi Rendeletet, röviden GDPR rendeletet, az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa 2016. május 4-én fogadta el. A rendelet hivatalosan a kihirdetését követő 20. napon lépett hatályba, azonban azt csak 2018. május 25-től kezdve kell kötelezően alkalmazni.⁶

A GDPR rendelet megalkotásának elsődleges célja az volt, hogy jogharmonizációt teremtsen az unió egész területén az adatvédelemre vonatkozóan, ezzel biztosítva az uniós állampolgárok jogainak védelmét.⁷ Mindemellett fontosnak tartották a jogalkotók azt is, hogy egy olyan rugalmas rendelkezésekkel teli rendeletet alkossanak, amely képes alkalmazkodni és választ nyújtani a modern digitális világ kérdéseire. A szabályozásnak olyannak kellett lennie, amely megkönnyíti és átláthatóvá teszi az uniós állampolgárok személyes adatainak az EU-ban történő kezelését és továbbítását az EU-n kívülre is, mindezt úgy, hogy közben biztosítja azok integritását, védelmét (GDPR, 2016/679). A GDPR megalkotásának egyik legnagyobb jelentősége az volt, hogy ezzel az Európai Unió egy igen nagy és jelentős lépést tett a digitális egységes piac (Digital Single Market, DSM) kialakulása felé.

4. A GDPR és a DSM

A digitális egységes piac elképzelése, az Európai Gazdasági Közösség (EGK) által megalkotott, közös piac elképzelésén alapul, kiegészítve a fejlődő technológia digitális részleteivel. A digitális egységes piac kialakítására

⁶ Gyephár Alexa (2021): *A GDPR hatása az Európai Unió tagállamaira, társult tagjaira és a velük kapcsolatban álló harmadik országokra*. Budapest, BGE, szakdolgozat.

⁷ Európai Bizottság (2010): A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A személyes adatok európai unión belüli védelmének átfogó megközelítése. COM(2010) 609.

dolgozta ki az EU a digitális stratégiát. A Bizottság értelmezésében a digitális egységes piac olyan piac, amelyben biztosított az áruk, a személyek, a szolgáltatások és a tőke szabad mozgása, és ahol az egyének és vállalkozások akadálymentesen, a fogyasztó- és adatvédelmi szabályok messzemenő betartása és tisztességes versenyfeltételek mellett végezhetik internetes tevékenységeiket. A digitális egységes piac teljes megvalósulása lehetővé tenné a fogyasztók és a vállalkozások számára, hogy teljes mértékben kihasználhassák az internet és a digitális technológiák által kínált előnyöket.⁸

Az Európai Digitális Egységes Piacot megvalósító stratégia célja az, hogy a digitális átalakulás az emberek és a vállalkozások javát szolgálja, miközben elősegíti a klímasemleges Európa 2050-re kitűzött céljának elérését.⁹ Valamint az is célja a stratégiának, hogy biztosítsa azt, hogy Európa gazdasága, ipara és társadalma maradéktalanul kihasználhassa az új, digitális korszakkal járó előnyöket.¹⁰ A DSM-ben meghatározott adatvédelmi célok elérését szolgálja az adatvédelmi csomag. Az adatvédelmi csomag – többek között az (EU) 2016/679 rendelet és az (EU) 2016/680 irányelv, amely 2018. május 25-én lépett hatályba – biztosítja a személyes adatokhoz való könnyebb hozzáférést, a személyes adatok tárolásának megszüntetéséhez való jog egyértelműsítését, az adathordozhatósághoz való jogot és az adatvédelmi incidensekről való értesülés jogát.¹¹

5. Az adatok

A rendelet alapját képező adatokat adatvédelmi szempontból személyes adatok, különleges adatok, anonimizált adatok és nem személyes adatokként csoportosíthatjuk.¹² A személyes adatok olyan adatok, amely valamely azonosított vagy azonosítható élő személlyel kapcsolatos, róla szólnak hétköznapi értelemben. A GDPR 4. cikk 1 pontja szerint, a „személyes adat”: azonosított vagy azonosítható természetes személyre („érintett”) vonatkozó bármely információ. Azonosítható az a természetes személy, aki közvetlen vagy közvetett módon, különösen valamely azonosító, például név, szám, helymeghatározó adat, online azonosító vagy a természetes személy testi, fiziológiai, genetikai, szellemi, gazdasági, kulturális vagy szociális

⁸ Angyal Zoltán (2020): Úton a digitális egységes piac felé. *Miskolci Jogi Szemle*, 15. évf., 3. sz. 5-13.

⁹ A Europe fit for the digital age- Empowering people with a new generation of technologies. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age_en (2024. december 16.)

¹⁰ Európai digitális egységes piac <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/digital-single-market/> (2024.november 08.)

¹¹ Európai Parlament: A mindenütt jelen lévő digitális egységes piac. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/43/a-mindenutt-jelen-levo-digitalis-egyesges-piac> (2024.október 09.)

¹² Közzszoalati Online Lexikon: Adat. <https://lexikon.uni-nke.hu/szocikk/adat/> (2024.december 16.)

azonosságára vonatkozó egy, vagy több tényező alapján azonosítható. Személyes adatra példa a vezetéknev és utónév, lakcím, személyazonosító igazolvány száma, helymeghatározó adatok, süti (cookie)-azonosító.

Mindazon információk, amelyek összegyűjtése egy bizonyos személy azonosításához vezethet, ugyancsak személyes adatnak minősülnek. Vannak azonban nem személyes adatok is, ilyen például a cégjegyzékszám vagy az anonimizált adatok. Az olyan személyes adatok, amelyeket olyan módon anonimizáltak, amelynek következtében az érintett nem, vagy többé nem azonosítható, nem tekinthetők többé személyes adatnak. Az adatok valódi anonimizálásához az anonimizálásnak visszafordíthatatlannak kell lennie.¹³ A személyi jegyekről megfosztott „anonimizált” adatokra már nem terjed ki a védelem, hiszen, ha az adat már nem köthető az adott személyhez, akkor az illetőnek nem is okozhat hátrányt, ha statisztikai vagy tudományos célokra felhasználják.¹⁴ Az adatvédelmi szempontból az adatok másik csoportja a különleges személyes adatokat, ezek az adatok többletvédelmet érdemelnek. Ilyen adat például az egészségügyi adat, az etnikai származás vagy a nemi orientáltság. A különleges adatok sérelme az egyén teljes életének ellehetlenülésével is járhat.¹⁵

Az adatvédelmi jogok gyakorlása kortól és nemtől függetlenül bárkit megilletnek. Jogom van tehát arra, hogy megtudjam ki és milyen adatokat tart rólam nyilván és azokat milyen célból és meddig tárolja. A legtöbb országban ez a jog alkotmányos védelemben részesül, de erre nincs egységes gyakorlat. Az adatkezeléshez minden esetben szükség van az érintett hozzájárulására, máskülönben a személyes adatok biztonságának megsértése, tehát adatvédelmi incidens bekövetkezése történik. Sok esetben a törvény határozza meg, hogy ki, mikor, milyen célból és meddig végezhet adatkezelést. Például az orvosnál a TAJ kártyát át kell adni vagy rendőri igazoltatásnál a személyit. Az oktatási intézményeknek is törvényi felhatalmazásuk van arra nézve, hogy adatokat tároljanak.¹⁶

A személyes adatokat azért kell védeni, mivel azokon keresztül bárki képes azonosítani az adatgazdát, anélkül, hogy őt valójában megismerné. A személyt jellemző adatok birtokában, bárki képet alkothat a személyről, ez a kép nem csak hamis lehet, hanem azzal vissza is lehet élni, jogtalanul fel lehet használni.

¹³ Európai Bizottság: Mít nevezünk személyes adatnak? https://www.edpb.europa.eu/sme-data-protection-guide/faq-frequently-asked-questions/answer/what-personal-data_hu (2024.december16.)

¹⁴ Társaság a Szabadságjogokért – Mít jelent az adatvédelem? <https://tasz.hu/mit-jelent-az-adatvedelem/> (2024. november 09.)

¹⁵ Európai Bizottság: Milyen személyes adatok minősülnek különleges adatnak? https://commission.europa.eu/law/law-topic/data-protection/reform/rules-business-and-organisations/legal-grounds-processing-data/sensitive-data/what-personal-data-considered-sensitive_hu (2024. december16.)

¹⁶ Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság: Mít értünk információs jogok alatt? <https://www.naih.hu/mit-ertunk-informacios-jogok-alatt> (2024. december 16.)

Ha személyes adataink hozzájárulásunk nélkül nyilvántarthatók és továbbíthatók lennének, akkor az állami vagy egyéb szervek tudtunk nélkül megismerhetnék személyes tulajdonságainkat, magánéletünk tényeit, felfogásunkat, vagyoni helyzetünket, akár betegségeinket is. Következtetéseket vonhatnának le rólunk, esetleg sorsunkat érintő döntéseket hozhatnának anélkül, hogy ehhez egyetértésünket és engedélyünket adtuk volna, ez adatvédelmi incidens bekövetkezését eredményezi.¹⁷ Az adataink védelme tehát a magánszféránk védelmét jelenti.

A Parlament és a Tanács által alkotott rendelet egy igen jelentős és nagy előrelépést jelentett az Európai Unió számára, mind az adatvédelem érvényesülése, mind pedig a DSM megvalósulása terén¹⁸. A rendelet értékelése során azonban arra lehetünk figyelmesek, hogy a benne lévő potenciál ellenére mégsem képes megvalósítani az általa kitűzött célt. Ennek oka többek között az, hogy a GDPR-ban meghatározott szabályoknak való megfelelés ára magas, ez pedig jelentős anyagi terhet ró a vállalkozásokra. A szankciók mértéke egyfelől érthető, mivel ez így kellő visszatartó erővel bír, másfelől viszont végzetes veszélyt jelent a piac legnagyobb szereplőire a kis és középvállalkozásokra, mivel az ő esetükben a bírság megfizetése az üzlet felszámolásával, bezárásával járhat.

A gyakorlatban tapasztaltak alapján a nagy technológiai cégek még mindig képesek megkerülni bizonyos adatvédelmi előírásokat, vagy ha nem is megkerülik, de gond nélkül megszegik azokat, mivel ő költségvetéseikből gond nélkül ki tudják kalkulálni a rájuk kiszabott bírságot. Így tehát láthatjuk, hogy akik valódi veszélyt jelentenek az adatgazdákra, akiknek a legjobban számít a személyes adatokból kinyert érték, nem is esnek igazi korlátozás alá a GDPR szabályai szerint. A rendelet mindemelett nemzetközi szinten egy szigorú adatvédelmi szabályt jelent, amivel komoly nemzetközi versenyhátrányt okoz az EU-s cégek számára az amerikai és a kínai cégekkel szemben. A szigorú szabályok nem csak a nemzetközi versenyt, hanem a fejlődést is korlátozzák, mivel korlátozás alá esnek a mesterséges intelligencia, a gépi tanulás és a big data fejlesztéseket.¹⁹

¹⁷ Társaság a Szabadságjogokért – Mit jelent az adatvédelem? <https://tasz.hu/mit-jelent-az-adatvedelem/> (2024. november 09.)

¹⁸ Bordás Péter – Bak Márton Ferenc (2024): Uniós és tagállami szabályozási szerepek a digitális piacokon. In: Koltay András – Szikora Tamás – Lapsánszky András (szerk.): *A vadnyugat vége? Tanulmányok az Európai Unió platformszabályozásáról*. Budapest, Magyarország, ORAC Kiadó, 417-430.

¹⁹ GDPR Akadémia: A GDPR pozitív és negatív következményei 2. <https://www.gdprakademia.hu/blog/erdekessegek/gdpr-pozitiv-es-negativ-kovetkezmenyei-2> (2024. december 16.)

Láthatjuk, hogy több olyan pontja is van a rendeletnek, ami korrigálásra szorul a gyakorlati tapasztalatok alapján. Amíg ezek a rendelkezések hatályban vannak és amíg az Európai Unió Bírósága precedens jellegű ítéletekkel nem korrigálja a hiányosságokat, addig a piaci verseny a belső piacon továbbra is torzulásnak van kitéve, ami megnehezíti a digitális egységes piac kiteljesülését.

Források jegyzéke:

- Angyal Zoltán (2020): Úton a digitális egységes piac felé. Miskolci Jogi Szemle, 15. évf., 3. sz. 5-13.
- Bordás Péter – Bak Márton Ferenc (2024): Uniós és tagállami szabályozási szerepek a digitális piacokon. In: Koltay András – Szikora Tamás – Lapsánszky András (szerk.): *A vadnyugat vége? Tanulmányok az Európai Unió platformszabályozásáról*. Budapest, Magyarország, ORAC Kiadó, 417-430.
- Friedery Réka, Horváthy Balázs (2018): *Az Európai Unió Alapjogi Chartája*. Budapest, HVG-ORAC.
- Gyephár Alexa (2021): *A GDPR hatása az Európai Unió tagállamaira, társult tagjaira és a velük kapcsolatban álló harmadik országokra*. Budapest, BGE, szakdolgozat.
- Szőke Gergely László (2014): *Az európai jog megújítása – Tendenciák és lehetőségek az önszabályozás területén*. Doktori (PhD) értekezés, Pécsi Tudományegyetem, Pécs.
- Vörös Viktor (2022): *A GDPR múltja, jelene, és jövője*. Jogi Fórum, Kaposvár. https://www.jogiforum.hu/wp-content/uploads/2022/07/voros-viktor_gdpr_cimlappal.pdf (2024. december 16.)
- Európai Bizottság: Mit nevezünk személyes adatnak? https://www.edpb.europa.eu/sme-data-protection-guide/faq-frequently-asked-questions/answer/what-personal-data_hu (2024. december 16.)
- Európai Bizottság: Milyen személyes adatok minősülnek különleges adatnak? https://commission.europa.eu/law/law-topic/data-protection/rules-business-and-organisations/legal-grounds-processing-data/sensitive-data/what-personal-data-considered-sensitive_hu (2024. december 16.)

- Európai Bizottság (2010): A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A személyes adatok európai uniós belüli védelmének átfogó megközelítése. COM(2010) 609.
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről. HL L 119., 2016.5.4, 1–88.
- European Parliament: A Europe fit for the digital age- Empowering people with a new generation of technologies. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age_en (2024. december 16.)
- Európai Parlament: A mindenütt jelen lévő digitális egységes piac. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/43/a-mindenutt-jelen-levo-digitalis-egyseges-piac> (2024. december 16.)
- GDPR Akadémia: A GDPR pozitív és negatív következményei 2. <https://www.gdprakademia.hu/blog/erdekessegek/gdpr-pozitiv-es-negativ-kovetkezményei-2> (2024. december 16.)
- Közzolgálati Online Lexikon: Adat. <https://lexikon.uni-nke.hu/szocikk/adat/> (2024. december 16.)
- Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság: Mit értünk információs jogok alatt? <https://www.naih.hu/gyermekjogok-gyermekeknek/mit-ertunk-informacios-jogok-alatt> (2024. december 16.)

REPÜLÉS ÚJ PÁLYÁN: AZ EU LÉGI KÖZLEKEDÉSPOLITIKÁJÁNAK ZÖLD FORDULATA AZ EAER ÉS A REFUELEU TÜKRÉBEN*

Borbély Eszter - Tóth Márton István¹

A közlekedés az európai gazdaság és társadalom egyik kulcseleme. Emberek millióit köti össze városokkal-országokkal évente, ezzel jelentős gazdasági értéket teremtve. A közös közlekedéspolitika fontosságát a tagállamok már a Római Szerződésben is hangsúlyozták, így elmondható, hogy a közlekedés – több másik terület mellett – egy olyan terület volt, amelyhez kapcsolódóan az elsőek között igyekeztek közös politikát létrehozni. A szolgáltatások szabad mozgásának biztosításával a közös szállítási piac kialakítása volt az elsődleges prioritás, valamint a szállítási piacoknak a megnyitása. A közlekedési formák közül a légi közlekedés az egyik legkiemelkedőbb. Az Európai Unió (a továbbiakban: EU) szabályozása kiterjed a légi közlekedés piaci szabályaira, a polgári légi közlekedés védelmére, az egységes európai égboltra, valamint a légi közlekedés biztonságára.² A fenntartható légi közlekedésre való áttérés jelentős technológiai, gazdasági és társadalmi kihívásokkal jár, a következőkben a teljesség igénye nélkül ezek egy részét tekintjük át.

1. Légi közlekedési szektor és a környezetvédelem

A 2020-as évek elején a hőmérsékleti rekordok a világ minden táján megdőltek, az ezt követő klímaváltozási tendenciák pedig átalakíthatják a bolygó környezetét. Sajnos, az összes kontinens közül Európa melegszik a leggyorsabban. Az EU döntéshozói felismerték: ugyan a légi közlekedés stratégiai jelentőségű és a foglalkoztatás, gazdaság, illetve összeköttetés révén meghatározó előnyei vannak Európa számára, azonban a polgárok életminőségére és egészségére gyakorolt negatív hatásai is egyre inkább előtérbe kerülnek.³

2023-ban az EU 27 tagállamának és az EFTA országok repülőtereire érkező, illetve onnan induló repülőjáratok száma elérte a 8,35 milliót. Érdekesség, hogy

* DOI 10.21867/KJK/2025.1.8.

¹ Borbély Eszter, IV. éves jogász szakos hallgató, DE ÁJK; Tóth Márton István, V. éves jogász szakos hallgató, DE ÁJK

² Európai Parlament: Ismertető az Európai Unióról – Közlekedéspolitika: Áttekintés (elérhetőség: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/123/kozlekedespolitika-attekintes> (2025. április 22.))

³ Európai Légi Közlekedési Környezetvédelmi Jelentés (a továbbiakban: EAER) 2025 – Vezetői összefoglaló és ajánlások (elérhetőség: https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/eaer-downloads/EASA_EAER_2025_BROCHURE_WEB_HU_v2.pdf (2025. április 23.))

ez 10%-kal még mindig alacsonyabb a COVID előtti, 2019-es szintnél. Tovább nőtt azonban a járatonkénti átlagos utasszám (135), valamint távolság (1730 km) és a flotta átlagos életkora (11,8 év) is. Amíg a teljes európai repülőtéri zajterhelés a 2019-es szint alatt van, addig eltérő tendenciák figyelhetők meg az egyes repülőterek szintjén. 2019 és 2023 között a zajterhelés a nagy repülőterek nagyjából egyharmadán nőtt. Az EU tagállamainak és az EFTA országok repülőtereiről induló járatok CO₂ kibocsátása 2023-ban 133 millió tonna volt, a 2019-es értéknél 10 %-kal kevesebb. Az egy utaskilométerre jutó átlagos CO₂ kibocsátás 2023-ra 83 grammra csökkent, ez 3,3 liter üzemanyagnak felel meg 100 utaskilométerenként.⁴

Azonban még így is a légi közlekedés az éghajlatváltozás egyik növekvő forrása: az ágazat az EU teljes szén-dioxid-kibocsátásának körülbelül 3,8%-áért felelős. Az EU ezért különböző kezdeményezésekkel, köztük a RefuelEU Aviation szabályozással és a Fit for 55 csomaggal dolgozik azon, hogy megteremtse a zöldebb jövő alapjait.⁵ Az Európai Repülésbiztonsági Ügynökség (a továbbiakban: EASA) háromévente közzéteszi az európai légiközlekedési környezetvédelmi jelentést, amely igyekszik objektíven egy pontosabb áttekintést nyújtani a légi közlekedési ágazat múltbéli és előjelzett teljesítményéről.⁶

A Fit for 55 (magyarul „Irány az 55%!”) intézkedéscsomag egy olyan az EU által alkotott jogszabályok összefoglaló elnevezése, amelynek fő célja, hogy 2030-ra legalább 55%-kal csökkenjen az üvegházhatásúgáz-kibocsátás. Az intézkedések között elfogadtak több jogszabályt például a Földhasználatról, az erdőgazdálkodásról és a mezőgazdaságról szóló rendeletet (LULUCF), a FuelEU tengerészeti rendeletet, a Megújulóenergia-irányelvet vagy az Energiahatékonysági irányelvet. Ezek igyekeznek megvalósítani az EU éghajlati-politikai céljait a versenyképességre és a költséghatékonyságra figyelemmel.⁷

2. RefuelEU Aviation: út a fenntartható repülés felé

A ReFuelEU légiközlekedési rendeletet a fentebb említett „Irány az 55%!” intézkedéscsomag részeként fogadták el. A rendelet kettő részben lépett hatályba, nagyobb része már 2024. január 1. napján, míg a rendelkezések kisebb része 2025 év eleje óta alkalmazandó. A rendelet célja, hogy az EU légi

⁴ EAER 2025 – Vezetői összefoglaló és ajánlások.

⁵ EAER 2025 – Vezetői összefoglaló és ajánlások.

⁶ <https://www.easa.europa.eu/hu/light/topics/european-aviation-environmental-report-2025> (2025. április 22.)

⁷ Európai Tanács, Az Európai Unió Tanácsa: Irány az 55%! (<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/fit-for-55/#council> (letöltés dátuma: 2025. április 22.)

közlekedése összhangban legyen a 2030-as és 2050-es éghajlat-politikai célkitűzésekkel. Ennek érdekében ösztönzi a fenntartható üzemanyagok használatát (Sustainable Aviation Fuels, a továbbiakban: SAF), miközben biztosítja az egyenlő versenyfeltételeket a belső piacon. A szabályozás előírja, hogy 2025-től kezdődően a repülőtereken tankolt üzemanyag legalább 2%-ának fenntartható forrásból kell származnia, amely arány 2050-re 70%-ra emelkedik. Ez az ambiciózus cél elősegíti az alternatív üzemanyagok piacának fejlődését, csökkenti az ágazat fosszilis tüzelőanyagoktól való függőségét, és egyben új gazdasági lehetőségeket teremt az európai ipar számára. A rendelet kötelezettségként írja még elő, hogy a repülőtereknek biztosítaniuk kell a SAF-hoz való hozzáférést, új címkézési rendszert kell bevezetniük az utasok tájékoztatása érdekében, valamint a túlzott tankolás elkerülése érdekében meghatározza a légijármű-üzembentartóknak, hogy az egész repüléshez szükséges üzemanyagot az uniós repülőtéren kell felvenniük. A tagállami hatóságokra hárítja az ellenőrzési feladatokat, a repülőtereket adatszolgáltatási kötelezettségekkel terheli, a súlyos szankciórendszer felállítását mellett.⁸

A SAF egy olyan alternatív üzemanyag, amely jelentősen csökkenti az üvegházhatású gázok kibocsátását a hagyományos fosszilis kerozinnal összehasonlítva, miközben kompatibilis a meglévő repülőgépekkel és üzemanyag-ellátó rendszerekkel. A SAF teljes életciklusra vetített szén-dioxid-megtakarítása elérheti a 75–95%-ot, amennyiben az üzemanyag előállítása során figyelembe veszik a fenntarthatósági szempontokat. A legígéretesebb alapanyagok közé tartoznak a hulladékból és melléktermékekből származó bio alapú nyersanyagok, valamint az elektroüzemanyagok, amelyek megújuló villamos energiával előállított hidrogén és CO₂ kombinációjából készülnek. A technológia már jelenleg is alkalmazható az EASA szerint, azonban az alacsony gyártási volumen és a magas költségek akadályozzák széles körű elterjedését.⁹

3. Európai Légi Közlekedési Környezetvédelmi Jelentés 2022

Ahogy arra korábban utaltunk, az EASA háromévente közzéteszi a jelentését a repülési ágazat állásáról, jövőbeli céljairól. A következőben a 2022-es légi közlekedési környezetvédelmi jelentést (a továbbiakban: EAER) ismertetjük röviden,¹⁰ majd kitérünk a 2025-ös jelentésbeli újításokra egyaránt. Az ajánlások fő célja, hogy javítsák a környezetvédelem szintjét a polgári repülés

⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2405 rendelete (2023. október 18.) a fenntartható légi közlekedés egyenlő versenyfeltételeinek biztosításáról (ReFuelEU Aviation). HL L, 2023/2405, 2023.10.31.

⁹ EASA: Fenntartható légi közlekedési üzemanyag. <https://www.easa.europa.eu/hu/light/topics/sustainable-aviation-fuel> (2025. április 25.)

¹⁰ European Aviation Environmental Report 2022. https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/eaer-downloads/230217_EASA%20EAER%202022.pdf (letöltés dátuma: 2025. április 23.)

terén is, ezáltal hozzájárulva az EU zöld kitűzéseinek az eléréséhez. A 2022-es környezetvédelmi jelentés a harmadik ilyen jelentés volt, amely ajánlásokat tartalmazott, ezek a következők, röviden:

Az EU környezetvédelmi stratégiájának központi eleme az üvegházhatású gázok nettó kibocsátásának legalább 55%-os csökkentése 2030-ig, az 1990-es szinthez képest, valamint a teljes klímasemlegesség elérése 2050-re. A közlekedési szektorra specifikusan 90%-os kibocsátáscsökkentési célkitűzés vonatkozik ugyanezen időtávon. Ennek érdekében a légi közlekedési ágazat számára hosszú távú, szektoron belüli és szektoron kívüli kibocsátásmérséklési utak kerültek meghatározásra. Az európai zöld megállapodás keretében 2030-ra 30%-kal kell mérsékelni a közlekedési zaj által tartósan érintett személyek számát (a 2017-es szinthez képest), ezt az Egészségügyi Világszervezet (WHO) is szorgalmazza. Ezek mellett 55%-kal kell csökkenteni a légszennyezés okozta korai halálozások számát a 2005-ös bázishoz viszonyítva. A repülőterek zöld átállásának alapvető eleme a SAF, hidrogén- és elektromos energiára épülő infrastruktúra fejlesztése és standardizálása. A zöld átálláshoz elengedhetetlen a teljesítményalapú navigációs rendszerek (PBN) bevezetése. A zöld törekvések az európai légiforgalom-irányításban is megjelennek: az egységes európai égbolt (SES) célrendszere mentén a légiforgalom-irányítási rendszerek környezetbarát reformja az ágazat dekarbonizációjának kulcsfontosságú eleme, ezt az ún. „zöld repülési útvonalak” előtérbe helyezésének ösztönzésével kívánja megvalósítani.¹¹

4. Az EAER 2022-ben megfogalmazott ajánlásokban történt előrelépések

Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet (a továbbiakban: ICAO) szinten kollektív célkitűzések kerültek meghatározásra, melyek központi szerepet játszanak a nemzetközi légi közlekedés dekarbonizációjában. Ezen célok közé tartozik a nettó zéró CO₂-kibocsátás elérése 2050-re, valamint az 5%-os kibocsátáscsökkentés 2030-ra elsősorban a fenntartható repülési üzemanyag (SAF) arányának növelésével, illetve más tisztaenergia-kezdemenyezések révén. Elfogadásra került továbbá a ReFuelEu Aviation rendelet, amelyről korábban szoltunk. A rendelet végrehajtását támogató intézkedések (például EU Clearing House vagy a Green Deal) elfogadása mellett elindult az üzemanyag-összetétel optimalizálását célzó európai szabványosítás, a nem CO₂-hatások csökkentésére. További előrelépés a zaj- és CO₂-kibocsátási ICAO szabványok értékelése, új technológiák, piacok (pl. városi légi mobilitás, drónok) szabályozása, valamint a CO₂ és nem CO₂ kibocsátások klímahatásaira irányuló kutatás. Elfogadásra kerültek továbbá az egységes európai égbolt reformjai. Az

¹¹ EAER 2022 – Vezetői összefoglaló és ajánlások https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/caer-downloads/EnvironmentalReport_EASA_summary_HU_12-online.pdf (2025. április 23.)

EU több mint 20 millió euróval támogatja a fenntartható polgári repülést Afrikában, Latin-Amerikában. Ázsiában és a Karib-térségben. Az ECAC és az EAER cselekvési tervek összehangolása, valamint az európai ökoszisztémák kialakítása elősegíti az érdekelt felek közötti koordinációt az éghajlati alkalmazkodás és a nem CO₂-kibocsátások kezelésére irányuló legjobb gyakorlatok megosztása érdekében.¹²

5. Európai Légi Közlekedési Környezetvédelmi Jelentés 2025. ajánlások

A 2025-ös Európai Légi Közlekedési Környezetvédelmi Jelentés hasonlóan a korábbiakhoz, tartalmaz ajánlásokat. Ezek célja a polgári légi közlekedés környezetvédelmi szintjének javítása a biztonság veszélyeztetése nélkül, illetve az európai zöld megállapodás céljainak elérése a hatékony együttműködés, kötelezettségvállalás, valamint ellenőrzés révén.¹³ A következőkben az EAER 2025-ben megfogalmazott ajánlásokat ismertetjük.

A) *Hatékony ellenőrzés és a szakpolitikai célkitűzések felé történő haladás biztosítása*

Az EAER továbbfejlesztésének célja, hogy átfogó rendszert biztosítson a légi közlekedés környezetvédelmi teljesítményének nyomon követésére, az erőforrások hatékony elosztására, illetve az intézkedések prioritásának meghatározására. Ez kiterjed többek között a megbízható adatok és elemzések biztosítására a döntéshozatalhoz, valamint a jelentéstétel összehangolására európai és nemzetközi szinten. Ide tartozik még a tagállamok közötti együttműködés a polgárok tájékoztatása mellett.

B) *Erőfeszítések fokozása az egységes európai égbolt fenntarthatósági célkitűzéseinek megvalósítása érdekében*

A légi forgalmi szolgáltatás (ATM) rendszerének környezetbarát modernizációja az egységes európai égbolt (SES2+) reformjaira épül, amelynek célja a környezeti teljesítmény javítása. Ennek része a SESAR-megoldások gyorsabb bevezetése, valamint az ATM infrastruktúra és a műveletek fejlesztése szoros együttműködés és megfelelő teljesítménymutatók mentén az éghajlati célok eléréséhez.

¹² EAER 2025 – Vezetői összefoglaló és ajánlások

¹³ European Aviation Environmental Report 2025. https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/eaer-downloads/EASA_EAER_2025_Book_v5.pdf (2024. április 23.)

C) Hatékony repülőtéri cselekvési tervek végrehajtása és a piaci alapú ösztönzők

Ahogyan az már a EAER 2022-ben is kiemelt cél volt, úgy 2025-ben is a repülőterek környezeti teljesítményének javítása érdekében támogatják a helyszíni megújulóenergia-termelést, a földi kiszolgálás villamosítását, valamint a környezeti hatások (zaj, levegőszennyezés, éghajlatváltozás) mérséklését. Emellett a ReFuelEU Aviation rendelettel összhangban elősegítik a SAF-hoz való hozzáférést infrastrukturális beruházásokkal és ösztönző politikákkal. A SAF-ok fontos eszköze az árkülönbég mérséklése a fosszilis üzemanyagokhoz képest, az ehhez szükséges nyomon követhetőséget biztosító rendszerek fejlesztése, a fenntarthatósági tanúsítás harmonizálása és az üzemanyag-összetétel optimalizálása szintén hozzájárul a környezeti hatások mérsékléséhez. További prioritás ezen a területen az energiaadó-irányelv felülvizsgálata a tiszta energiaforrások elősegítésére, valamint a szektorban használt szén-dioxid-kibocsátási egységek – különösen a szén-dioxid-eltávolítására vonatkozók – minőségének és környezeti integritásának biztosítása. Az előmozdítás érdekében szükséges az EU taxonómia rendszer bevezetése, a CORSIA rendszer 2025-ös felülvizsgálatának támogatása, illetve az ICAO tagállamok részvételének ösztönzése a 2024-2026 közötti önkéntes szakaszban.

D) Technológiai szabványok az innováció ösztönzésére

2025-ben a CAEP/13 konferencia célja, hogy szigorú CO₂- és zajkibocsátási előírásokat fogadjanak el az új repülőgéptípusokra, ezzel is ösztönözve a műszaki fejlesztést és támogatva a globális és európai klímacélok teljesítését. A CAEP/14 (2025-2028) munkaprogram keretében sor kerül a hajtóművek NO_x-szabványainak felülvizsgálatára és a részecskekibocsátás mérési módszereinek fejlesztésére. Kiemelt cél emellett az új repülőgépek és hajtóművek ipari és tanúsítási felkészültsége a 100%-os SAF-használatra és a tervezett bevezetési ütemezésre.

E) Kutatás és megoldások végrehajtásának elősegítése a globális együttműködés mellett

A légi közlekedés éghajlati céljainak megvalósítása érdekében uniós és nemzeti szinten növelni kell a kutatási forrásokat és a koordinációt minden releváns területen (üzemanyagok, technológia, üzemeltetés) a 2030-as és 2040-es klímacélok elérése érdekében. Kiemelt fontosságú a nem CO₂-kibocsátások klímára gyakorolt hatásaihoz kapcsolódó kutatások egységesítése, valamint az ezekre épülő, bizonytalanságokat is figyelembe vevő kockázatalapú

döntéshozatal megerősítése. Tekintettel arra, hogy Európa éghajlata kétszer olyan gyorsan melegszik, mint a globális átlag, kiemelt fontosságú a légi közlekedési ágazat alkalmazkodóképességének megerősítése, valamint a „zöld diplomácia” és a nemzetközi szakmai együttműködés erősítése.¹⁴

Az európai légi közlekedési szektor összetettsége és sokrétűsége miatt a jelen tanulmány célja nem a szabályozási környezet teljes körű bemutatása, hanem annak egyes releváns elemeinek rövid ismertetése. A szén-dioxid-mentesítés folyamatában az ágazat – más gazdasági szektorokhoz hasonlóan – fordulóponthoz érkezett. Az uniós környezetvédelmi célkitűzések teljesítése fokozódó nyomást gyakorol az iparágra, miközben a fenntartható repülőüzemanyagok (SAF) magas költsége, az ellátási lánc zavarai és a korlátozott termelési kapacitások akadályozzák a flotta megújítását. Noha a légi közlekedés gazdasági növekedést, mobilitást és technológiai innovációt biztosít, a lakosság egyre érzékenyebben reagál az ágazat negatív környezeti hatásaira – különösen az éghajlatváltozás, a zajterhelés és a levegőtminőség romlása kapcsán. Ez a tudatosság cselekvésre is ösztönözhet.

A fenntarthatósági kihívások egyben lehetőségeket is kínálnak a vállalatok számára, hogy környezeti teljesítményüket stratégiai előnnyé alakítsák, növelve versenyképességüket, vonzerejüket a befektetők és tehetségek körében, valamint ügyfeleik éghajlatvédelmi elköteleződését is támogatva. A fenntartható légi közlekedés megvalósítása már elkezdődött: olyan európai kezdeményezések, mint a RefuelEU Aviation, szabályozási kereteket és innovációs irányokat biztosítanak a zöldebb légiközlekedés kiépítéséhez. Bár az átállás komplex és kihívásokkal terhelt, az ágazatban rejlő potenciál jelentős – és lehetőséget nyújt Európa számára, hogy globális élenjáróként járuljon hozzá a klímasemleges jövő megteremtéséhez.

Források jegyzéke:

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2405 rendelete (2023. október 18.) a fenntartható légi közlekedés egyenlő versenyfeltételeinek biztosításáról (ReFuelEU Aviation). HL L, 2023/2405, 2023.10.31.
- Európai Légi Közlekedési Környezetvédelmi Jelentés (EAER) 2022 – Vezetői összefoglaló és ajánlások (elérhetőség: <https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/eaer->

¹⁴ EAER 2025 – Vezetői összefoglaló és ajánlások

downloads/EnvironmentalReport_EASA_summary_HU_12-online.pdf
(2025. április 23.)

- EASA: Fenntartható légi közlekedési üzemanyag.
<https://www.easa.europa.eu/hu/light/topics/sustainable-aviation-fuel>
(2025. április 25.)
- Európai Légi Közlekedési Környezetvédelmi Jelentés (a továbbiakban: EAER) 2025 – Vezetői összefoglaló és ajánlások (elérhetőség: https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/eaer-downloads/EASA_EAER_2025_BROCHURE_WEB_HU_v2.pdf)
(2025. április 23.)
- Európai Parlament: Ismertető az Európai Unióról – Közlekedéspolitika: Áttekintés (elérhetőség: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/123/kozlekedespolitika-attekintes>) (2025. április 22.)
- Európai Tanács, Az Európai Unió Tanácsa: Irány az 55%! (<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/fit-for-55/#council>)
(letöltés dátuma: 2025. április 22.)
- European Aviation Environmental Report 2022.
https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/eaer-downloads/230217_EASA%20EAER%202022.pdf (letöltés dátuma: 2025. április 23.)
- European Aviation Environmental Report 2025.
https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/eaer-downloads/EASA_EAER_2025_Book_v5.pdf (2024. április 23.)
- <https://www.easa.europa.eu/hu/light/topics/european-aviation-environmental-report-2025> (2025. április 22.)

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

A Közjavak folyamatosan várja a minimum 10.000, maximum 25.000 karakter terjedelmű, a folyóirat profiljába illeszkedő tanulmányokat. A kéziratok megküldése előtt javasoljuk a formai követelményekre vonatkozó szabályok áttanulmányozását. A megjelentetni kívánt tanulmányokat a szerkesztőbizottság részére az alábbi e-mail címek egyikére kérjük megküldeni: bartha.ildiko@law.unideb.hu vagy bordas.peter@law.unideb.hu

A szerkesztőbizottság által befogadott tanulmányok hagyományos módon, a negyedévente megjelenő elektronikus folyóiratban, valamint az interaktív kozjavak.hu blogoldalon is megjelennek. Erre tekintettel a tanulmányok elkészítését és benyújtását kétféle formában kérjük megtenni.

Formai követelmények

A tanulmányokat word dokumentumban, Times New Roman betűtípusban, 12-es betűmérettel, normál sortávolsággal, sorkizártan kérjük elkészíteni.

Hivatkozási rendszerre vonatkozó követelmények

A szerkesztőbizottság kéri a szerzőket, hogy amennyiben lehetőség van rá, a tanulmányokat egyfelől a hagyományos szövegekőzi lábjegyzettel ellátott formátumban, valamint az elektronikus megjelentetést elősegítő sorkőzi hivatkozásokat tartalmazó változatban is szíveskedjenek elkészíteni.

1. Blog változat:

Amennyiben a forrás nyilvános weboldalon is teljes terjedelemben elérhető (pl. egy hatályos törvéyszöveg, tanulmány, jelentés stb.), akkor a wordbe ágyazott hiperhivatkozással (a hiperlinket a szövegben a forrásra egyértelműen utaló szóhoz vagy szókapcsolathoz rendeljük hozzá).

Példa:

"Az információszabadság lényege, hogy a társadalom tagjainak joga van a közérdekű adatokat ([Infotv. 3. § 5.](#)) megismerni, betekinteni az ezekkel kapcsolatos dokumentációba."

Amennyiben tudományos irodalmi forrást hivatkozunk meg ezzel a módszerrel, a hiperlink alatt csak olyan elérhetőséget adjunk meg, amely a közlemény bibliográfiai adatait is teljeskörűen tartalmazza és a szerzői jogi

követelményeknek megfelelően lett közzétéve. Amennyiben ez nem lehetséges, a 2. pontban ismertetett hivatkozási formát alkalmazzuk.

Ha nem érhető el (vagy nem teljes terjedelemben) a forrás nyilvános weboldalon, a forrást a megfelelő szövegrész után szögletes zárójelben jelöljük a folyóirat változathoz lentebb megadott hivatkozási rendszer szerint.

2. Folyóirat változat:

Könyveknél:

Sivák József–Vigvári András (2012): *Rendhagyó bevezetés közpénzügyek tanulmányozásába*. Budapest: Complex, 35-40.

Tanulmánykötetben, gyűjteményes kötetben megjelent szövegek esetében:

Mickiewicz, Ellen (2000): Institutional Incapacity, the Attentive Public, and Media Pluralism in Russia. In: Richard Gunther, Richard-Mughan, Anthony (eds.): *Democracy and the Media*. Cambridge: Cambridge University Press., pp. 85–121.

Folyóiratban megjelent tanulmány esetében:

Selck, J. Torsten (2004): On the Dimensionality of European Union Legislative. In: *Journal of Theoretical Politics*. Vol. 16., No. 2. April, pp. 203–222.

Hetilapokban/napilapokban megjelent, szerző nélküli írások hivatkozása:

Közös rendszer – felkészült irányítás (2011). In: *Szabadhadjú Városi Hetilap*, 2011. 21. évf. 42. sz. (12. 20.) 4–5. old.

Mindegyik fenti esetben az alábbiak szerint kérjük a pontos oldalszám megjelölését, amennyiben szükségessé válik: magyar szakirodalomnál „34–54. old.” és angol szakirodalomnál „pp. 34–54.”

Kérjük, hogy a szerzők a tervezett tanulmány részét képező képeket, ábrákat vagy táblázatokat is külön dokumentumban is küldjék el (ábrák és táblázatok esetében olyan formátumban, amelyben lehetséges ezek szerkesztése - diagramoknál excelben).

© 2025 DE Köszolgáltatási Kutatócsoport.

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a szerzők írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható.

Idézni, szöveges tartalmat átvenni csak a forrásra való hivatkozással szabad.